

מזאנים

שבועון לספרות, לבקורות ולדברי אקנות

יוצא על-ידי
אגודת הסופרים העבריים
בארץ-ישראל

ה ת ו כ ן

- א. אגרוף רשע . . . . . ש. צמח
- ב. מתוך מחזור סמירות I-II . . . . . ד. שמעון נוביק
- ג. בגבול ה"מרננת" ספור . . . . . י. בורלא
- ד. "שיר" . . . . . דוד פונל
- ה. ההיסטוריון כאמן וכסופר . . . . . יעקב פיכמן
- ו. רשימות:
- 1. שניות (על "שמשון" לזבוטינסקי) . . . . . א. מ. ברכיהו
- 2. הנריך גליצנשטיין . . . . . מ. נרקיס
- ז. בקורת ספרים:
- 1. "התקופה" . . . . . א. א. קבק
- 2. על הפירושים ההיסטוריים . . . . . א. ש. ואלדשטיין
- ח. בעולם הספרות: האמנות והתרבות
- ט. פיליטון: במעגל ג . . . . . ר. ב.

גליון

ג

(נג)

תל-אביב

כ"ד אייר

ת"ר"צ

מחיר המודעות	מחיר החתימה
עמוד שלם - 5 לא"י; חצי עמוד - 2.750 לא"י; רבע עמוד - 1.500 לא"י; 1/6 עמוד - 800 מ.ג. 1/16 עמוד - 500 מ.א"י.	בארץ-ישראל: לשנה 1 לא"י; לחצי שנה 500 מ.א"י
למודעות קבועות - הנחה מהמחירים הנ"ל לפי ההסכם עם ההנהלה.	בחוץ-לארץ: לשנה 6 דולרים; לחצי שנה 3 דולרים
המערכת אינה אחראית לתוכן המודעות וסגנתן.	מחיר גליון בודד בארץ-ישראל 20 מ.א"י; בח"ל 12 סנט

Tel-Aviv
M a i 22
1 9 3 0

הכתובת: מאזנים, ת. ד. 50, תל-אביב, ארץ-ישראל
MOZNAYIM, P. O. B. 50, TEL-AVIV, Palestine
לשלגרות: MOZNAYIM YAVNEHST. TEL-AVIV

בית המערכת: ת"א, רח' יבנה 19; ההנהלה: רח' יהודה הלוי 6

מאזן ראשי וכללי

יהודה

ש ל ״

חברה לאחריות ובטחון בע"מ וחברת הבת שלה
ב-31 לדצמבר שנת 1929

דולר	פסיב	דולר	אקטיב
444.429-62	הון החברה שנפרע	368.972-49	משכנתאות על נכסי דלא נייד
145.635-05	עודף (Surplus)	616.147-95	מניות חוב ומניות הלואה
22.089-93	סך הרכוש העובר וש	93.426-29	מוזמנים בקופה החברה ובנקים
455.177.44	קרן ההבטחות השמורה (Reserve)	92.160.88	פרמיות עד לסוף השנה
209.099-43	עודף האקטיב על הפסיב	35.657.08	הלואות על פוליטות
		14.241-92	רביית שנצטברה על משכנתאות ומניות חוב
		54.903.23	רכוש העולה ויורד
		921-63	שכר הבטחה חוזרת ששולם למפרע
<u>1.276.431.47</u>		<u>1.276.431.47</u>	

הסכום שנפרע ע"י "יהודה" במשרד הראשי
בירושלים בעד מקרי מות הגיע ל-27,613,00
דולר. סכום זה נפרע לפוליסות אלו: 2504
.1107, .1233, .1116, .1337, .603, .419, .749, .344, .338
.869, .319, .735, .1694, .1911, .21

סכום ההכטחות שעמדו בתקפן ב-31 לדצמבר
1929 הגיע ל-15.676.160.00 דולר (חמשה
עשר מליון שש מאות שבעים וששה אלף
מאה וששים דולרים אמריקאים)

קְיָאוֹנִים

שבועון לספרות, לביקורת ולדברי אמות

יוצא על-ידי
אגודת הסופרים העברים בארץ-ישראל

העורך: ר' בנימין

חבר המערכת: י. ליכטנבוים

שנה שניה

ירושלים - תל-אביב, כ"ד באייר, תר"ץ

גליון ג (נ"ג)

אגרוף רשע

שוליה, להכות את האנשים בשגעון, ללכות את המדורה מחדש ולהעלות שוב את לשונות אשה.

אומרים, דורן הגישו למושלי הודו, כשלומים למעלם וכחשם לגאנדי, יתכן, שיש ממשות בדעה זו. אולם אם נמצא בהנחה זו קודטוב של אמת, הרי יותר משהיא מעידה על המצב בציוניות, היא באה להעיד על המצב באימפריה הבריטית. להשתיק מרד והתקוממות עמים, הנלחמים על חרותם, בדמים נדתחים משנאת ישראל - אמצעי זה ידוע לנו, היהודים, לכל פרטי פרטיו לכל ארכה של דרך גלותנו, זה אלפי שנים. רק לפני חמשים שנה עמד שר רוסי איגנטיב והשליך ילדי יהודים חיים אל תוך חומות הצאריזם המתמוטטות, למען הצילן מן המפולת. ומה שעלה לצאריזם זה, עדים אנו כולנו כאיש אחד ביום הזה, משחק רע ומסוכן לאימפריה הבריטית משחקים סוכניה בהודו, אם הם ממלאים את פי המושלמים התמימים והנבערים מדעת קריאות, הלאה הצהרת בלפור! כי ריח רקבון מוסרי עולה מקולות אלה, וההיסטוריה הוכיחה אלפי פעמים, שהעם הבוחר בדרך חתחתים זו סופו רק ירידה וטמיון. תהא איפוא האימפריה הבריטית זהירה בדרכי הגנתה. ותדע, כי לא כל הדרכים כשרות. כי קולר זה, הנתלה בצוארנו, הנותן למראית עין הקלה פורתא, סופו, במוקדם או במאוחר, לשוב אל מקורו, ולמשוך את מציאיו עד תהום מחשכים.

אומרים לנו עוד: אנגליה התיאשה מן הציוניות, אינה רואה בה כח, לא בהוה ולא בעתיד, שאפשר להשען עליו, והיא רואה את הברית שכרתה עם עם ישראל כמשגה, ומתוך מבוכת ההשתמטות היא מחפשת דרך של ליקוידיציה לעסק ביש זה, שנפלה במצודתו - הלואי והיתה זאת הסבה! אילו כאן היה המקור לגזירה מעליבה זו, היה הדבר רע רק למחצה, כי הרי נשארה עוד לפנינו פתוחה התקוה לשנות יחס זה על ידי מעשים ופעולות, הוכחות, השפעה, אינפורמציה. אולם דא עקא, גזירה זו לא מתוך יאוש בציוניות היא באה, ממש ההפך. מתוך פחד היא באה.

אותה יד נעלמה, המנהלת את עניני האימפריה הבריטית על אחריותה, מעל לראשי ממשלתה, והשלוחה תמיד נגדנו, בעצם לא התיאשה מאתנו: הרי בימי המשבר, בשנות תרפ"ה-פ"ו, כשאמרה, הנה המפעל הציוני הולך ומתמיטט מאליה, נתכוון אגרופה ונטשטש והיה כאילו לא היה, ואם קפצה יד נעלמה זו את אגרופה היום מתוך רשע וגסות כאלה, אין זאת כי אם

מה קרה כאן? למה נתחייבו פתאום אלפים וארבע מאות חלוצים אלה, העומדים הכן לבוא אל ארצם ולבנות שממותיה, חובת גלות זו? ומה הוא הדבר, שהמריץ את יד המלכות הבריטית להתעלל בהם ולנעול שערי מולדתם לפניהם? על השאלות החמורות האלה התשובה ברורה מאד, כי היא גלולה וכרוכה בעצם הגזירה הרעה, ואם רק נעמיד את העובדה על כל מעדומיה, תקום לפנינו מפלצת הרשעה בכל שפלותה וקטנות-נפשה. הצדה הארץ להכיל אלפים וארבע מאות בחורים ובחורות אלו? הפעם לא יכול וגם לא נסה אגרוף-הרשע להתעטף במעטה הפורמלי הרך והגמיש של "כח-קליטה של הארץ". הפעם היה האגרוף גלוי, ציני, אובד-עצות וחשוף רעתו. הרי כח-קליטה זה נבדק בשבע עיניה של הפקידות האנגלית בארץ, נכתב ונחתם בחתום נציבה העליון, והרי גם ידוע הוא לכל, שאותם אלפי העולים, שנכנסו מימי אב עד היום לארץ-ישראל, אי אפשר אפילו להכיר במציאותם. כי מעולם לא היה מצבו הכלכלי של הישוב העברי איתן כל כך ומבוסס כבימים האלה. ואילו נתנו לנו להמשיך בעבודה מתוך מנוחה, היתה שנת תר"ץ, שנת הפרעות והמהומות, יכולה להסתיים בעליה עברית של שנים עשר אלף נפש!

שמה בא איסור-קניסה זה להרבות שלום בינינו ובין הערבים? מי תמים ויאמין באלה, ממש ההיפך. אילו שבה משלחת-הדמים לארץ ורק רוממות הפרזיולוגיה הליבאנטינית בפיה, מיד והיה מתגלה לעיני כל מה דלים שרשיהם של האפנדים האלה בקרקע הארץ. צל זה של הועד-הפועל, אשר טופח וגודל בידי זרים, ואשר התקומם לפנינו, בכל תקפו בתוך ערפלי ההרס בימי אב - צל זה של כוח מדומה ושל השפעה מדומה היה מתמוגג ואפס עם קרן אורה ראשונה, תושבי הארץ הזאת אנו ואזרחיה זה עשרות שנים, ויודעים אנו ומכירים יפה את דוחו של העם הערבי היושב אתנו ואת יחסו אלינו. הדי בכל הארץ מנשבת זה חדשים אחדים דוח מרגיעה, רוח טובה, וכל שעה ושעה מקרבת את שני המחנות לעבודת-שלום ולעבודת אחים משותפת. אולם יש מי שהוא, שאין דעתו נוחה מזה, והנה בא זורק עלינו, תושבי ארץ-ישראל, תשעה קבים של מיר מריבה, להלהיב את החושים מחדש, שוב לעורר אינסטינקטים רעים נרדמים. כי כוס יגונים זה, יגון ישראל השב לארצו, אשר פקידיו של המשרד למושבות מזגו עכשיו לאפנדים הפלש-תינאים לא סם מדגיע בה, קצף של רעל תוסס ועובר את

מתוך מחזור סטירות

I. משפט הצדק

יְהִי בְמִלּוֹךְ הָאֱלֹהִים בְּן הַחַיִּל
 אֲשֶׁר הוֹדִיעַ קֶבֶל כָּל הַנְּתִיבִים
 כִּי כִּי לְצַדִּיק יִמְלֹךְ מִלְּךְ נָאוֹר
 וְכִי כָּל רְשָׁעָה יַעֲקֹר מִשָּׂרָשׁ.
 וְהִנֵּה קָרָה מִקָּרָה בְלִתִּי-מְהוּר:
 הַבְּרָדִלִם הַשְׁתַּעַר מִן הַחֲרָשׁ
 עַל הַעֲרָר
 וְנִשְׂא אֵיל.

הַעֲרָר הִנֵּה בְמִקְרָה:
 "הֵאֵם לְזֶה יִקְרָא סֶרֶר?
 הֵאֵם הַמְּלֹךְ יִפִּיר הַתְּבַטְחָה?
 הֵן בְּאֲשֶׁר הֵינֵנו לֹא מְאֻמִּינִים -
 שְׁלֹנֵנו, לֹא נִזְהָרְנוּ גַם בְּלִיל.
 וּפְתָאֵם - שֶׁד וְדָוִן!

לְמֶלֶךְ
 כְּלָנוּ עֵתָה נִלְךְ
 וְדָוִן!"
 וְכִפֵּא לְמִשְׁפָּט יֵשֵׁב הַנְּעָרִין,
 יֵשֵׁב, יֵשֵׁב,
 חֲשֵׁב, חֲשֵׁב
 וְחִכִּין:

"הַבְּרָדִלִם אֲמָנָם פָּנַע בְּצַפְרָגֵינוּ וּמְתַלְעוֹתָיו
 בְּנִתְיָנוּ הָאֵיל פְּגִיעָה מִזְקָה,
 וְאוֹלָם גַּם הָאֵיל מִחֲשָׂא אֵינוּ נָקִי,
 כִּי יָדוּעַ, שְׁעִמְרָה אַחַת מְעֻמְזוֹתָיו
 בְּגָזְנוּ שָׁל הַבְּרָדִלִם, לֹא לְכַלּוֹעַ וְלֹא לְהַקְיֵא,
 עַד כִּי כָּךְ נִצַּל מִחֲנִיקָה,
 לְפִיכָךְ כִּי לְחָנָם בְּגִי-הַצֵּאן הַחֲבִיבִים
 עַל שֶׁד וְדָוִן וְכִפִּירוּ מִלִּין,
 וְלִפְנֵינוּ כִּי אַחַד הַסְּכָסוּכִים הַרְגִּילִים,
 פְּשׁוּט, דוּ-קָרֵב בֵּין שְׁנֵי יָרִיבִים,
 וְהַיּוֹת, שְׁשֻׁנֵיהֶם בְּכָר נִעְנְשׁוּ נְאֻמָּה,
 הָאֵיל בְּפִתּוֹת וְהַבְּרָדִלִם בְּסַפְּנָה,
 מְעַנְשׁ נוֹסֵף אֶפְסָרָם גַּם יָחַד,
 הַבְּרָדִלִם יִשְׁחָרֵר תִּיכָף מִסְּתֵר,
 וְעַצֵּם הָאֵיל, שְׁנִיבָה לֹא פָחַד,
 בְּכַבּוֹד וּבְהַפְלָה תִּבְא לְקַבּוּרָה,
 וְיַחֲוֵי הַצַּדִּיק בְּשָׁמַיִם לְטֵהַר,
 וְתַחֲוֵי הָאֲמֵת הַגְּלוּיָה וְהַבְּרוּרָה!"

תקוה לראות את הציוניות הולכת וכלה מאליה, ושהזמן עצמו הוא שותף לחפצה ולמזימותיה - תקוה זו היתה לאל ולאפס. אמנם היו ימים ושונאינו בלונדון אמרו בלבם, שענין שיבת-ציון אינו אלא שעשוע פוליטי, חסר כל ממשות, ובכל שעה ובמחירי-ידי אחד אפשר לפוררו ולבערו מן הארץ. והנה לגודל תמהונם, באו שתי עובדות וטפחו על פניהם. ראשית, הישוב העברי יצא והתגבר ורפא את כל פצעי המשבר בשנות תרפ"ה-ה' פ"ו במהירות רבה כזו, אשר רק אורגניזם חי, מגודל ומזוין כחות שגשוג פנימיים רבים ועצומים מסוגל לכך. ושנית, מאורעות אב עם קרדום החרם, שהונף על הישוב העברי הרך, הוכיחו לעיני כל, כי הציוניות יצאה מתקופת ילדות חסרת-אונים. הרי ברור עכשיו לכל, כי מעולם לא היינו כה מבוססים ואיתנים כבימים האלה. וברור הוא עכשיו לכל, אילו נתנו לנו עוד עשרים-שלושים שנות מנוחה לעבודה ולבנין, וחלום ציון יהיה למציאות, אותה מציאות פלא, שאין על עפר דוגמתה, ואשר כל הרוחות הרעות לא יזיווה ממקומה, רק עוד עשרים-שלושים שנה של המשך יצירתנו ואנו, דור-הבונים, נוכל מתוך בטחון מלא להאסף אל עמנו, כי המוטל עלינו מלאנו עד תומו, ולדור הבא אחרינו אנו מעבירים ציון בנויה על תלה. לא מתוך יאוש בנו נקפץ הפעם אגרוף הרשע, אלא מתוך אמונה ובטחון במפעלה של שיבת ציון. קראו יפה ובעיון את דבריה של ועדת החקירה ותמצאו הדה של האמונה הזאת ושל הפחד מפני יד הציוניות החזקה מנסר ועולה מכל שורה ושורה. והנה גם הסבה האמתית למה הושט אגרוף-רשע זה של היד הנעלמה לאגרוף-הדמים של האפנדים הארצישראלים להכותנו יחד ולבצע את מלאכת ההרס, אשר יד הרוצחים קצרה לעשותו. ואם האנשים האלה מחישים כל כך את מעשיהם, ואינם נרתעים אפילו להגיע לידי מעשה שפלות כמו גזירת העליה שלפנינו, שאין כל נימוק יכול לתרצה או לחייבה, ואם הם עושים מעשה זה מתוך בלבול ומבוכה, כמו שעשה אותה הנציב העליון - אין זאת כי אם חדלו האנשים האלה להאמין בבן-בריתם הזמן, המסייע מאליו לבצע את מזימתם. פתאום והם נוכחו, שהזמן בגר בהם. הוא על צדנו ולא על צדם! את היד הנעלמה הזאת, השלוחה תמיד נגדנו והמטה את עניני האימפריה הבריטית מעל לראשי ממשלתה, עלינו לדאותה כמות שהיא, לגלותה ולהוקיעה לעיני כל העם העברי ולאמור לו: אלה שונאיך ישראל! כי כל זמן, שיד זו תאחו בהנה הבריטי, אין תקוה. ואין תקומה למפעל ציון. היא שתעורר ותשסה את האפנדים הארצישראלים בנו, היא שתקים נגדנו מושלמים בהודו ותשים בפיהם קריאות איבה נגדנו, היא שתשליך נתחי בשרנו אל מקורי כל העורבים המבשרים רעות בשמי האימפריה הבריטית.

לאשרנו, במלחמה זו שותפים לנו: כל העם הבריטי העובד והנאמן, כי יד נעלמה זו, לא רק על שונאינו תפנה, גם שונאת העם האנגלי היא. ועם העם הבריטי הנאמן היינו נכונים תמיד ואנו נכונים גם היום לעבוד שכם אחד, בחסותה של אנגליה זו ובהדרכתה, בבנינה של הארץ השוממה הזאת. כי אנו מאמינים בכחות הישרים והכנים של העם האנגלי, שידם סוף סוף תהא על העליונה. אבל אם אגרוף-רשע זה יתנוסס מעל לאיי בריטניה לאורך ימים, נהיה מוכרחים לצאת מגבולות הליואליות שלנו. ואת ארץ ישראל נבנה מתוך מלחמה באגרוף זה, על אפס ועל ועל חמתם של נושאי. זאת היא זכותנו ותעודתנו ההיסטורית להתקומם נגד אגרוף-רשע ולנצחו.

ש. צמח

בגבול "המרננת"

מאת י. בורלא

בוקר אביב דמשקי. קריר, רענן ורטוב.

בשעה מאוחרת במקצת, בהשטח נגוהות שמש מבהיקות ועליונות בכחלי-החצר הרמים של המרננת בדיצה זכאי – יצאה היא, בעלת החצר, אשה כבת שלשים וחמש, מעלית המשכב שבקומה השניה, לבושה חלוק-לילה משי, צחור ודק, כדי לרדת לחצר לרחוץ את פניה במי הברכה הצוננים.

היא היתה עוד כאחוזת תנומות קלות, וצעדה אל המעקה של המרפסת; כמתוך רשלנות ומשא חבלי-שנה נשענה על המעקה והקשיבה אל צפצוף מקהלת צפרי הרון, השוהות עוד בין עפאי העצים אשר בחצר; באפה עלו ריחות דקים, נעימים, משיבי נפש מנצני הלימון והאתרוג הפורחים עוד בראשית ימי אייר.

ובהשענה ככה ארוכות ושלוות על המעקה, שולחת סביבה את מבטי עיניה היפות, החומות-בהירות, הנראות תדיר כחולמות – היתה כפוקדת את מנעמי החצר הרחבה, ההדורה, המקושטה ברוב טעם ונועם, וכעתרת היופי, הנוך והבהירות, השפוכה על זו החצר – כן היתה זוהרת בעלת החצר בעתד סגולותיה; גורת גוה הבריאה הטובה קורחן למכביר, ראשה עטור תלתלים שחורים, דכים, ושרטוטי פניה העדינים, החמודים, מפיקים גלוי טוב-לב וחן מלבב ואף אופי תקיף ואיחן טבוע ברמות דיוקנה.

ברם ממעמקי חזה של בדיעה עלתה לעת כזו אנחה חשאית, ממושכה, כמו עיפה נפשה למעמסה. היא הוסיפה לשהות נשענה על המעקה ועיניה נצמדו אל שיח היסמין הרך, המטפס מתוך עציץ גדול אל מרומי הקיר. היא חשה את עצמה חסרת כחות, וכנושא משא שעמד לפוש, אשר יכבד עליו להעתק שוב לדרכו, – כן לא יכלה היא להעתק ממקומה ברבצה תחת משא נפש מכביד ומטריר. היא חשבה כי לקראת אודות הכוקר הנוהרים וריחות החצר הטובים – תנוח ותרצע ממבוכת נפשה, מהמון הסרעפים אשר אפפו אותה כל ליל אמש (הלילה הזה יותר מכל הלילות באותו השבוע); אך להפך: הנה לעת כזו, עת בקר נוהרת, ולמול חצרה זו, שטופת הוהר והפאר – תתקפה אנחת יגונה ביתר שאת עד כדי מכאוב... מה זה נתק בלבה? מה פשר זה הדאבון? הכואת יתחיל הרע לבוא על ראש אדם? ההחל אל נכון להרס מה בנפשה, בגופה? כזאת לא חשה מעודה... הנה, דוקא לאור זה הבוקר הצוהל, הרענן והבהיר, – כמו יוארו יגונות לילותיה עד כדי צביטה בלבה, כאשר יסמאו קרני שמש מבהיקות את העין החולה, העכורה... הה! האמנם מידו הוא יחלו חייה להעכר?... האם מידו יונף גרון הכליון על צוארה? היתכן?

ולמרות רצונה החלה לפול ולהסתבך באותו מסבוך הספקות וההרהורים שתעתה בו כל הלילה, לבקש ולחפש את פתרון חידתה, כאדם המוצא מגרעת עצומה בכספו וישוב לספרו בחרדה פעם אחר פעם עד לעיפה ועד לדכא...! המקרה הדבר שהוא, חג קשיד אלא-יובי, לא סר אליה זה שבוע תמים? האמת שטרוד הוא כל כך, עד כי לא היתה לו שהות לבקרה בקרב שבעת הימים הללו לא ביום ולא בלילה? המדאגה אליה ישלח את מתנותיו ואת הענקותיו כרגיל, או עשוה יעשה כזאת אך כדי להסיח את דעתה הימנו ולכסות את עיניה מהתחקות אחר צעדיו? היתכן כי ימצא גבר כמוהו דמי ושלוה בנפשו – מבלי אשר יפקוד את ביתה לו אך לשעה? המוליכה הוא שולל?

II. ובחיה שלום

אין שלום בעולם פלי מחזיק פרקה!
ולא יפלא, פי הארנה, שגמר בהצלחה
את פרימת פרית השלום בין הפרדלם והפקר.
עשה כרה גדולה, ובח משפחה
לכבוד המארע הגדול והתקר.
והפכה אמנם היתה מאד נהדרה,
לא חסר דבר, לא היה סוף;
פרים מאה וכבשים אלה,
חמורים מאתים וסוסים עשרה
נזבחו לכבוד האורחים הכבודים,
וארמת היער הדשנה מחלב.
ואולם לא קפחו גם אוכלי העמחים,
סוטים ועגלים, גדיים ושתורים,
גם הם קבלו חלקם פיר הפלכים,
ואת כל קוז היער, שמיירו ושיחו
הורשו לאכול לשבע ולתאבון,
פי כן יפר המלך על כל רב ביתו
לעשות פרצון אורחיו ולא יהי בו עון.
ותגבל השמחה, במחולת מחנים
יצאו עזים וזאבים, דבים ופרות,
חמורים מכבדים עם נמרות מפארות,
ותעל התרועה עד לשמים
ותגעש ותבקע הארץ בקולם.
רק שור אחד עקשן שהזקין בעבודה
ובתקמת הפדינה בור גמור, במחילה,
לא נתפעל כל עקר מהתנגה ומהורה,
וכדרה הרחוקים מהיוזת העולם
התרים ורסן בתמימות סבהילה:
"מילא, אם עבת הסורפים הערומה
תגלה ותשיש – אין להמפה;
בתוה התנופה ובשוק התרומה
מלאו את פרסם עד להתפפע.
אך לשמחתכם מה זו עושה, חמורים ועגלים?
הן הפיל השלום בגו חללים
כב יתר מאשר אכלה מלחמה נצחת,
ועוד פרת-שלום פזאת, חלילה,
וכלנו יחד על עפר נחת..."

ד. שמעונוביץ

קטנים לבשול הקפה ונרגילות ערוכות בטוב טעם. בדיעה ישיבה באמצע על כר גבוה במקצת. בברכים כפופות וגלויית לחפשי, ושתי הנשים – מימינה ומשמאלה. אחרי שתית הקפה וטעימה קלה של עוגה מנומרת בשומשמיך, עשנה בדיעה, כבהנאת מנוחות, את הנרגילה. במים שבצנצנת הנרגילה היו עולים ויורדים, כמפוזים ומכרכרים, מספר פרחי לימון, אתרוג ועלי ירק קטנים והיו נוסכים בעשן הנרגילה מריחם הנעים והעדן.

עודן יושבות במושב הבקר והנה נשמעו דפיקות על דלת החצר. מיד קמה, חנה, האם, והלכה לראות מי הדופק. שהתה רגע ממושך ושיבה.

היא הודיעה לבתה כי אחד מאנשי "הרחוב", שאל בפאז (האופה, על שם מלאכתו), אשר מוצאו מדמשק ושנים רבות היה בבירות, מבקש את טובה לדבר אתה בענין מה – אם ברצונה להראות לו את חסדה ולשמוע את דבריו; אף כי בדיעה כמעט לא הכירתהו מקרוב כל עיקר – חשבה רגע ואמרה: תנו לו ויכנס...

אחרי רגע קט נראה שאל האופה, אדם כבן ארבעים וחמש, בעל צורה נאה, זקנו גזוז בטעם טוב, לבוש כפתן קצר ופשוט (אך מחוקן במקצת לרגלי הבקור), צועד צנועות בחצר, כמו היה סוחר או איש עסקים מהוגן, סוקר חטופות וקצרות את החצר למרחבותיה ולסגולותיה ומתקרב אל מקום מושבה של בדיעה. היא נשארה יושבת כשהיתה, הראתה לו כסא קטן למולה ובקשתהו בדברי כבוד לשבת.

והיא פנתה אל אמה בשיחה מפורטה על כמה עניני יום יום והודיעתה איך לסדרם ולהוציאם לפועל. האיש היושב היה מתברך בנפשו כי טוב אשר ניתנה לו הזדמנות בדנעים ארוכים אלה למצוא את עצמו: זו הפעם הראשונה שצעדו רגליו בבית "מרננת" – ומה גם בביתה של אחת החשובות ביותר... מרגע הכנסו היה כנדהם למראה הזוהר הרב הזרוע בחצר, המרוצפה חליפות שורות אריחים אדמרים ושחורים, ועל הכל למראה הקשוטים והצבעים המעידים על אושר, על נעימות ועל הרוחה; וטרם יספיק להקיף במבטי עיניו הפוזרים את כל הערוך בחצר

היסתולל בה? ההופיעה אחרת, טובה ממנה, מקסימה ממנה, בדרכו? הכבוד הופיעה? ההחל כבר הסוף, סופה של בדיעה זכאי? או אולי "דמינות" ומדוחי שוא תראה? גם שליחיה, קרובי משפחתה, אשר שלחה לארוב ולחקור את צעדיו, צערי אונים היו לדעת ולהכיר דבר אל נכון... במחסנו אשר בשוק הארוך איננו נמצא וגם לבית הממשלה איננו בא כלפנים, נעלמו צעדיו מעיניהם ואין למצוא. ומה ידעו אנשים פשוטים מדרכי איש המעלה ושר גדול כמוהו בעיר ובכשות? דברי ספק ופקפוק בפייהם על "טיולים", "ונשפים" ואין ברורות בלשונם – וכמו דבריהם כן יאכל הספק והחטוט את לבה... איכה תפעל? איכה תרגע? איפה תבקשהו ומאין תדע מהלכו?

אחרי רגעים ארוכים נראתה לעיניה אמה בצאתה מאחד החדרים שבחצר למטה. בדיעה היתה כמתעוררת מתנומת הרהוריה והחלה יורדת, בשלחה את רגליה, בהפסקות קלות, באטיות מרושלת, בשלבי המעלות המבריקות והחלקלקות. אמה, אשה כבת ששים, לבושה מדים כהים, פשוטים, בעלת פנים קמוטים אך נאים, צעדה לקראתה בהאירה לה פנים:

– בוקר האור והאושר, בתי – אמרה – לא שמעתי בצאתך מהחדר – המזמן התעוררת?

– לא, אמא, לפני רגעים קלים... אני מתעצלת גם לקרוא לך... לא שבעתי שנה...

– גם הלילה, בתי?...

– כן, אבל בעיקר מחמת החום... גם בחלונות פתוחים לא נשבה רוח קירדה, אך עתה נשתנה מזג האויר מעט...

מתוך שיחה על נשיבת הרוחות ונעימות הבוקר, על צרכי האוכל, ירקות ופירות, שראתה אמא בצאתה לשוק לפני שעה היתה בדיעה רוחצת את זרועותיה ואת פניה מצנור המים שבברכה, נגשה אל המראה אשר בלואן ועשתה באופן עראי וקל את שערותיה.

אחרי רגעי מספר היו יושבוה על מחצלת צבעונין נאה, ברחבת החצר על יד עץ הלימון, שלש הנשים: בדיעה, אמה והמשרתת תרה, אשה זקנה גם היא, כבת ששים, ולפניהן כירים

ב מ ע ג ל

ג

ש"י עגנון, השהיה זה זמן בליפציא לרגל הוצאת כתביו, כתב לי זה מקרוב בתוך מכתבו: "קראתי את מאמרו של שברדון בגליון מס' של "מאזנים". שתי פעמים קראתי את המאמר ואי"ה מחר, ביום השבת, אקרא בו פעם שלישית. ראויים הם דבריו של שברדון לחקוק אותם על הלב. תמה אני, אם נכתב בימים אלו מאמר חשוב כזה. אילו הייתי איש מעשה הייתי מחזר עמו בעירות וקורא אותו לפני כל הציונים".

אני מביא פה קטע זה משני טעמים, מצד עצמו וגם משום שיש בו להאיר את מצב הבתיבה והקריאה בזמן הזה, ביחודיפה בארץ. במסכת סופרים בירושלים מאור ל"ג בעומר העיר ביאליק על הבדל ההערכה שיש בין הסורא העברי בארץ ובין זה שבגולה. הבדל הן לגבי הספר העברי והן לגבי העתון העברי. והנה אף המאמר המדובר של שברדון יכול להוכיח דבר זה. אין ספק, כי צדק עגנון במשפטו: מאמר זה, המכיל כגליון שלם, והדן על הסרובלם: הגולה בין הכרת ורצון – מאמר מצוין הוא. שלא נכתב כמותו אצלנו זה כבר, הוא לא נכתב על פי שליון, יש בו עומק הכרה, עומק הרגשה בצרוף בחיבטי עצום וחריף. הוא מאחד אצילות הרוח והנמוס עם שלהבת אמונה שלב, יזכר פה, לדוגמא, פסוק אחד מאלה, שהיו צריכים כבר מן הצד הפורמלי לעורר את תשומת לב: "זה כחמש עשרה שנה שאני

הדל באלפי ישראל, לוחם – חייל סולו, לצערי, גבור דון קישוט – בדבור ובכתב בתוך התנועה הציונית נגד הרוגמה של נצחיות הגלות, אשר השתלטה מזמן רב בכל האידיאלוגיה שלנו". אילו נכתב מאמר כזה לפני עשרים שנה או אפילו רק לפני עשר שנים – לא, שהכל היו מסכימים לו, לא ולא. ואולם הוא היה עושה רושם ידוע. הוא היה מעורר את המחשבה, היו דגים עליו והיו מבררים את החיוב והשלילה ובכל אופן היה נחקק באמת לזכרון על לב הקורא. וכיום? הוא כבר בלי לעשות כל רושם. לא שקראו ובטלו את דבריו, אלא שלא קראו כלל או קראו במצב של גים-ולא-גים. ולא עוד אלא שיש להניח, כי מה שעגנון קרא אותו פעמים, בעיון ובכוונה, ונכסף לקרוא אותו בשלישית, ומה שנתרגש עד שחשב שכדאי הדבר לאנשי-מעשה לקרוא אותו בקהל לפני עם ועדה, – יש להניח, כי זה בא מפני שהוא נמצא בליפציא הרחוקה. "אילו נמצא פה – לא היה נגאל". אילו נמצא בארץ היה גם הוא, כמונו כולנו, עובר על המאמר המצוין הזה ברפרוף, בחטיפת-מבט פה ושם, בקריאת פסקאות קצרות – וחטל.

וזה אינו מקרה בודד, וזה אינו ענין אינדיבידואלי. זהו ענין כללי מאד ונקודה מכאיבה מאד. זוהי מארה הרובצת כיום על העבודה הספרותית. חוסר אינטרס, שובע עד כדי הקאה, רפרוף, שטחיות, מלאכותיות, מצב של גים-ולא-גים. אתה שומע לפעמים את אנשי-העט מסיחים על אנשי-בוקס, אך אין אתה שומע את אנשי-הבוקס מסיחים על אנשי-העט... הספרות פסקה לענין את מי-שהוא, פסקה להיות שאלה, נושא, השרידים-היחידים נאנחים על חוסר

זאת: הן גבר הוא והיא אשה... הירתע פעם גבר מלפני אשה! אבל הנה נשים כאלה – אינן סתם נשים... הוא חש כי קטן הוא בעיניו בפניה...

כך היתה נפשו של שאול כבאו נבוכה עליו כל אותם הרגעים הארוכים, עד שפנתה אליו לפתע, בכלותה לדבר עם אמה, ואמרה לו קלות ופשוטות:

– ובכן – אחא – דבר נא עתה ונשמע מה רצונך?

– אני, הגבירה – החל היא בגמגום וברב דברי כבוד – אני התאמצתי... בבטחי בטוב לבך... אני אורתי חיל... אני באתי אליך... לבקש חסד וטובה מכבודך... תסלחי בטובך על הטורח שאני מטריחך לעת בוקר זו – וכן לא יעשה – אך אין לי מוצא אחר. בך תקותי, איש לא יוכל לבוא לעזרה כמוך...

– הבה ונשמע, אחי. האמנם אין גדול וחשוב בעיר ממני? הגומת, אחא, הרבית התפליג בדברים – אמרה בלשון לגלוגיתוכחה – אבל תן ונשמע מה בפוך.

– כן, אספר לכבוד מעלתך. הנה: את אולי שמעת מהגזרות של הואלי (מושל הפלך בסוריה, בימי התורכים) החדש... מעת בואו החלו הפקודות, התקנות והגזרות...

– כן, שמעתי מעט... שמעתי שאינו, אוכלי (אינו מקבל שוחד). זה ודאי רע... רבים מתלוננים על הסדרים החדשים; אך גם ברחובות הנוצרים מכבד את ידו... שמעתי שעוד בחורף בשנה זו, בראש השנה שלהם (שנת 1914) פקד לסגור כמה בתי משקה והשאיר רק שנים; בעיר מוסלמית, אמר הוא, מספיק ברחוב הנוצרים שנים, כך שמעתי במקרה.

– ובכן מה לך, אתה, ולמושל סוריה? – שאלה בבת צחוק קלה. – צדקת הגבירה. הנה את, אחותי, יודעת דברים הרבה, כמובן, יותר ממני... והענין שלי הוא כי באה פקודה מהשלטונות להרוס את ה"תנור" (המאפיה) שלי... כי במקומו, דוקא במקומו, רוצים להקים "נקודה" למשטרה ברחוב היהודים... הרחוב כולו גדול ורב ודוקא פה, בתנורי, שם עינו המושל; זהו: מתנקשים במאפיה שלי... והמאפיה עתיקה היא, עוד מימי אבי זקני...

והנה נפלו מבטיו אל מושבה, אל מהגלותיה הגלויות של המרננת. רגע קט עברתו סחרורת ראש קלה, כמו נדנדו פתע את ראשו בכח כביר ועיניו קמו רגע מראות; לבו דפק בתוקף הולם ונשימתו קצרה כחזהו: מחשופי גלילי השוקים, הצחורים, המלאים, הרעננים – הגובלים עד דקמת התחרא של מדיה הפנימים – הממוהו כליל והצמידו את עיניו למרגלותיה... – "מעשה שטן" – חשב האיש מתוך פוור נפשו – איכה ידבר עתה את דבריו? כמה יתחיל את בקשתו ואיך יערוך את אמריו? הוא נסה להעביר את מבטיו אל מדאות החצר, אל עתדת הגונים והצבעים, החטובים והציוורים, אשר בכמה פנות בחצר, למען הסיח את דעתו מעט ולמען רכז עצמו בדברי בקשתו, אך הוא היה מביט אחת למעלה ושבע למטה ולא במצליף... איך היא יושבת כך? – הרבה בלי חדל – איך היא תשב כך וכמו לא תחוש כל רע וכל פגם?... הלא סכנה... סכנה לעיני הרואה; אך כך, כנראה, יושבות אלו... כך ודאי מתנקשות בנפשות גברים... והוא – עליו להזהר... הוא יהודי, מטופל במשפחה... עליו לפקוח עינים... אבל – הרגיע מיד את עצמו – מה הוא חושש ומה הוא ידא לנפשו? "אחת כזאת", אשר שרים וגדולים באי ביתה, לא תשים עיניה עליו כלל, היא ודאי איננה מחשיבה אותו כלל; הנה היא מדברת דבריה עם אמה כאילו הוא אינו קים פה כלל... היא גם אינה פונה אליו במבט כל שהוא... אבל אם את מבטי עיניה היא זושכת ממנו הנה... את חמדת מעדומיה – מפקירה היא ככה לעיניו... האין יקרה בעיניהן של אלו תפארת גנן? איכה לא תעריך היא את סגולת בשרה? מה כונתה?... מה טעמה ומחשבתה?... אכן לא טוב כי "לקח" עליו לבוא הנה לבדו... טעות היתה בידו... אך באופן אחר לא יוכל לבוא... הן באוני שלישי לא יוכל לדבר את דבריו... ועתה הנהו מכולבל, כל ימיו שוה את עצמו לגבר פקח, וגם אחרים יחשבוהו למבין במהלכי החיים, אשר עינו פקוחה לעשות לו חיים ורוכש באיש הגון ורב נסיון והנה, עתה, רואה הוא כי לא ידע גם דבר כראוי וכיאות לפני אשה זו... מי יודע איך יש לדבר עם יצירים כאלה! מאין לו לדעת? לפני בואו לא הרבה לחשוב על

אותם ולדבר מאה פעמים ואחת אותם הדברים גופא, אם גם בשני-גוסוס קטן, הסופר מרגיש שאיזה דבר רקוב בממלכת הספרות, שהוא כאילו מדבר לתוך חלל ריק, שהוא כאילו אינו אלא מוקיון קטן, בעל-מלאכה קטן, שתפ- קירו בתוך החברה ובנין-החברה אינו אלא מעט-מעט. הוא פשט את אדר- הקודש ולבש את מעיל האומן. הוא אינו קורא את דברי חבריו (אם אינו מחויב), הוא יודע מראש שהם הבל-הבלים והוא אינו משתאה, אם חבריו אינם קוראים את דבריו הוא אדרבא, הוא משתאה ומשתומם אם אחד החברים קורא ברצינות את דבריו הוא, הוא רואה בזה תמימות יתירה... לכל היותר קוראים עוד את דברי גדולי הדור, אלו שהם בבחינת הכנורות הראשונים, אלו שיש להם מעמד תקיף במפלגות, ושדבריהם אינם פרי יחוד האדם עם נפשו, כי אם תוצאה של חשבונית חברתיים-מעשיים, אך סתם מאמר, סתם מסה, סתם רשימה טובה, ויהא זה מן המעולה ביותר, הטוב שבטובים, מה הוא כי ידונו בו, כי יקרישו לו שעה של קריאה רצינית, כי ידובר בו באולם הקריאה?

כזו היא ההשפעה על הכותבים, אך אולי עוד גרועה יותר ההשפעה על אלו שחדלו לכתוב, הללו פרשו לגמרי הצדה, הם נשתתקו לגמרי או שהתחילו לעסוק בשיר, בספור, בכל מה שאתה רוצה – רק לא בפובליציסטיקה, רק לא בשדה-ממר וכפוי-טובה זה, לא מקרה הוא, שאין לנו היום סופרים משופשפים של אחר-העם וברדיצבסקי, הם בלתי אפשריים כיום הזה, התנאים של היום אינם נוחים להתהוותם, אילו היו בתוכנו היו נחנקים חניקה רוחנית.

פובליציסטיקה גרעינית, עסימית, רגשית, כזו שגזרת מתוך כל מהותו של אדם, לא אומנות אנשים מלומדה, לא זו שטוחנת את הקמח הטחון מששת ימי בראשית – וכבוא פובליציסטיקה כזאת לידנו אנו עוברים עליה כלאחר- יד, כאילו לא קרה דבר, למה הדבר דומהו לאותו היהודי שבאגדה העממית, שכל ימיו התענגע לגלוי-אלהיו" וכאשר סוף-סוף תפלתו נשמעת ואליהו מתגלה לו, מדבר אתו, שוב אין הוא מכיר בו ועדיין הוא מתענגע לגלוי- אליהו. זהו המצב החדש והנה המצב המיוחד שבארץ, וזה משפיע גם על הסופרים: על הכותבים ועל אלה שחדלו לכתוב, בימי אחר-העם ולילינבלום, בימי שרישמן וברדיצבסקי, בימי ברנר וא. ד. גורדון ראה הסופר לפניו קהל קדאים מעוניין, שמקבל את דבריו באותו היחס שנוצרו אצל הסופר, קהל ששוקל את דבריו ומביא אותם בחשבון, הסופר בימים ההם חשב לפי-תומו, כי המצב הזה ימשך לעידן ועידנים, עד סוף כל הדורות, כתוצאה מזו חש אחריות רבה, אחריות בפני דורות שעברו ובפני דורות אשר יבואו, הוא חשש שלא יהיו דבריו סותרים אלו את אלו גם לאחר ימים ושנים, הוא שכלל את דבריו, חתר להגיע לזרי שלמות, באשר ראה את עצמו עומד לפני כס הדף, אך כיום הזה חל שנוי עצמי-הדיקלי, כיום הזה הכל נעשה טכניקה, ביח-הרושת, קבלנות, משלח-יד, הסופר אינו רואה לפניו שום קהל קוראים, הסופר יודע, כי לוע השכחה בולע את הכל, כטוב כגרוע, כמעט עוד טרם יתיבש שחור-הדיו מן הנייר המודפס, פיהוק גדול טובב את הסופר, לכל היותר רואה הוא לפניו קהל של סקרנים, שצריך משום-מה לפטם ולשעשע

ומעורפל – דניאל לאטי... האם היה הוא לפני צובע בצמר? או אורג, כמדומה?

– כן, נכון, צובע... זהו; אך מזה עשר שנים עזב את מלאכת ידו מחוסר הצלחה וקיום והיה לשותפי – מעת בואי אני מבירות להשתקע פה. הוא היה איש נחמד, אהוב ורצוי לבריות ובר לבב. הכרתיו כשותף במשך עשר שנים...
– ואביו היה מנגן בזמנו... לא כך?
– כן... כן, שמעתי מפיו פעם כך... הוא – הוא...
– כך? הכרתיו... כלומר ידעתיו מעט... – אמרה פשוטות ולא יספה...

שואל כבאז ראה כי מבטי עיני המרגנת תעו ותהו כמו בפרשת הרהורים סתומים ותחומים. הוא מנע את עצמו מהוסיף דבר על דבריו, בחשבו כי שוקלת היא ודנה בענין אשר שמעה. אך היא הפסיקה את השתיקה ושאלה: – והוא, המסכן, עזב אלמנה ויתומים? כמה נפשות הם? מאיזה גיל?

האופה בראותו כי החלק הזה בשיחתו, גורל משפחת שותפו, נגע ביותר אל לבה הוסיף לספר בהרחבה על אודות מצב המשפחה ועל אודות סבלה...

– עזב שני בנים, נער בן עשר וילד בן ארבע ונערה גדולה כבת שש עשרה... הנערה נאה וברה מאין כמוה – פני הירח מאירים במלואו; אך ממחסור ומדלות – אין לה שמלה כראוי ללבוש. ואינה יוצאת בין הבריות והיא עגומה כל הימים ומדוכאה כיתומה... וגם השבוע הזה חביים הם לצאת את הדירה שגרו בה... הוא, האל ירחמהו, לא הספיק לשלם גם שלישי שכר הדירה וגם מקום להניח ראשם לא יהיה להם...

– אמללים... מסכנים... אללי לי – ענתה המרגנת השומעת בפנים מביעי צער ודאבה.

– ואני – המשיך האופה עתה כהולך חלקות – כל זמן שאומנותי בידי ומאפיתי ברשותי – נכון אני לשאת בעול כמה שידי מגעת, אך עתה בנפלי אני – האל לא יתן – הן תפולנה שתי המשפחות אתי... וחבל...

– ומדוע אתה חושב כזאת? מדוע אתה דואג כל כך?

ואין איש אשר יוכל לבטל את הגזרה הרעה... רק את בטובך אם תרצי, כונתי לאמר...

– ולמה לא תפנה לחכם באשי? או לג'מיעה (לועד הקהלה)? למה לא תספר להם עניןך – הפסיקתהו האשה בחפזה. – פניתי, הגבירה, איך לא פניתי? הענין נמשך זה יותר מחודש ימים, החכם באשי "טוב עמי" והוא גם עמל הרבה, כתב וחתם – ולא הועיל, הוא הראה לי ניר אשר – לבשתנו – מאנו לשמוע בקולו... וגם הועד לא יכול עשות מאומה; מי הם אנשי הועד כי יוכלו לפעול דבר ומי ישמע לדבריהם?

– ואני מה יכולה אני לעשות? התחת החכם באשי אנכי? או הנשיא ליהודים אנכי? – טענה כאומרת לנער הצנה מהענין...

– שמעני, הגבירה, והאל יאריך ימיך; תסלחי לי על הפצרתי הרבה... באמת לא נאה כלל כי באתי לעת כזו להכביר עליך... אבל המצוקה תכריחני... וגם כל איש אשר הבאתי דברי באזניו אמר לי: רק "מעלתך" יכולה להעביר את רוע הגזרה... גם מאנשי הועד אמרו לי כזאת בפרוש... גם אמרו לי כי לבך טוב ורחמן ואמנם יודע אני גם כן כי אין את נוהגת להתערב בעניני הרחוב... אבל כאשר רצונך אתך – יכול תוכלי לעשות, לפעול ולהצליח... ולו ידעת, אחות, איזו מצוה תעשי, מה רב החסד שתפעלי, לא היית מסרבת... על צוארי תלויות שש נפשות וגם ארבע נפשות של שותפי – האל ירחמהו – הוא מת זה כשנה – עוד לא תמה שנת האבל – גם הם כמעט עלי... עלי דאגתם: לבקש בשבילים תרומה או מתת מיד הכולל ולעזור להם כאשר אוכל... ואני – בחרוף נפש עמל אני יומם ולילה להספיק לחם לפי הטף – הן תחיי נפשות ותצילי אותם מאבדון אם תפתחי את לבך לרחם...

– מי היה שותפך? שאלה בנגוע דבריו אל לבה – האני מכירתהו?

– דניאל לאטי – האל ירחמהו – אולי הכרתיהו.

– דניאל לאטי – חזרה בדיעה על השם, זקפה ראשה, קמטה מצחה, כמעלה על זכרונה שם ידוע אך מטושטש

הדג יכול לחיות רק במים. איש-הרוח זקוק לחופש-הבטוי ואיון קשבת – כיום הזה אין לא זה ולא זה. הקול אינו חודר, אי אפשר שיחדור.

כזה הוא המצב, ביחוד בארץ, בודאי רבות ושונות הן הסבות. אחת מהן: שפע החומר, אנו נתקנים בשפע הזה. הוא מתפרץ אל חדרך יום-יום, כמעט שעה-שעה, רבו בחי-הדפוס, רבו ההוצאות, רבו הבמות ורבו הכותבים, הכל כותבים. והקהל עדיין מעט-מוער, וכל השפע הרב הזה יורד על ראשו של אותו הקהל הקטן, מהמם אותו, גוזל ממנו את אפשרות הרכוזה, את אפשרות הכוונה. נבצר ממנו להבדיל בין תכלת לקלא אילן, אין הפנאי לכך, וממילא מתחזק הרושם: אין כלל תכלת, הן אנשי התכלת נשמטים אחד... אחד...

כזה הוא המצב, ולכן אין להתפלא גם על גורל מאמרו של שבדרון, על שנדון לשתיקה מוחלטת, על אשר לא נמצא אף אחד שידון בו, שיעיר עליו בדרימה, שכלל הפחות יציין אותו ויביא קטע ממנו... כאילו לא היה, כאילו לא נתן אדם חושב ונבש את נפשו במשך ימים ושבועות על כתיבה זו וכאילו לא דן על דברים שראויים לדון עליהם. אדרבא, אני מתאר לעצמי כי בבוא אותו גליון מ"ט"ן לפני אברהם העברי – לקחו בין אצבעותיו, החזיק אותו כלפי אור החלון, ושאל בתמיהה: וכי איזה "גופך" יש כאן? יעתון עלובו... ואין אני מתפלא עליו, אני יכול להבין לרוחו, לא ללמד על עצמו יצא, כי אם על הכלל כולו. תפיסה אחרת לא סלקא אדעתא. אדרבא.

אם יש להתפלא הרי זה רק על שעדיין לא פסו בני אדם תמימים מטפוסו של שבדרון, שעדיין הם שוקדים ימים ולילות על כתיבת מאמרים, כאלה – בלי שמי שהוא ירצה את קרבנם...

עוד מלים מעטות וספורדות, בחינת פרו דומו.

שמעתי שיש חוששים, שלא יבולע לבמה ספרותית זו מסאת השקפתי המדיניות, שלא ינסה איש-המדינה שבי להכנס לבמה זה דרך חורים וסדקים, דרך "קופא דמחטא", אחי הטובים, הנבונים! זהו חשש שואי אין לי צורך בחורים ובסדקים, בקופא דמחטא. עדיין יכול אני לדבר ישרות וגלויות וזקופות גם בשערי "העולם", הרשמי וגם בעתוני הארץ. היו בטוחים אפוא, אחי הטובים והנבונים, שאם איש-המדינה שבי לא יוכל להכנס באיזו במה שהיא דרך השער הראשי לא ילך סחור-סחור, אף לא במדרגות שמאחורי הבית, אין זה לפי כבודי... וכלל גדול כללו החכמים: "לא שביק אינש היתרא ועביר אסורא", והרי זה מן היושר האלמנטרי שלא לעשות מבמה זו, שהיא כללית-צבורית, כאדם העושה בתוך במה פרטית-יעתית. "ואטו בשופטני עסקינן?"

ר' ב.

בית-הכרם כ' אייר.

לבית, יגורו שם. שכר הדירה הוא 500 גרוש לשנה, אך למשפחה המסכנה אתן ככל אשר תוכל לשלם. אשתתף גם אני במצוה זו אתך...

כשמוע שאלו כבאו את דבר החסד והחנינה מפיה לא עצר כח בעצמו ולא הרגיש כל פחיתות כבוד למדת הגברות שלו - התכופף ושח לארץ על ברכיו לנשק את כפות ידי המרננת.

אך היא עצרתה ועכבה בידו - : „אבקש, סליחה האל, חלילה לך הגבר... האל ישלם לך כטוב לבך גם אתה... היא הרימתה בידה עד שהרגיש את קרבת גופה ואת מגע ידיה הרכות והחלקות.

אך בהביטו אל עיניה השתומם לראות, כי נצנצו דמעות בעיניה והוא לא ירע נפשו ולא הבין פשר דבר...

היא קמה ממקומה ואמרה לו: לך נא, איפוא, לשלום והאל ישפות שלום. תסור אלי איפוא בראשית השבוע הבא. הוא נפרד ממנה ברב ברכות שלום ודברי תודה.

(מן המפגש „פריים“)

עבים ערביך בפתוים

ומשקפי אזכירך נעפרו -

לילה ולילה ברעך תבלעם הפינה.

עברך מלאת עד אין מקום.

מנרשים כסופים

תמולך ומחרך עזר הזוים -

ואזתי יד נרה

ךך שמתני.

לחיות עשך כל ולדוהך.

במוך אדוך

נוטרדם טובע.

ספינה כבדה;

נתלה על תרנו העליון

ירם עזר.

כל סממתיך הנלאות

נזמות אל קרבי

ועגמת סקדשים.

אשר נתעו

אל תוך צהלת חוצות.

שרים כך הלכי

ואך ימים לעזרם,

בנותיך הנקזות מה אהבום,

וליליךקמה אף עלי תגיפי -

אותם עזר אשט כל ימי.

דוד פוגל

האין אפשרות להשיג בקרבת אותו הרחוב מקום אחר למאפיה? והממשלה - האם לא תתן לך כל פצוי? מה פרוש העושק הזה? איני מבינה! גם זאת אינה רוצה ממשלה עושקת לעשות? יתנו לך פצוי ותמצא לך מקום אחר...

- אהה, אחות, זהו!... צדקת... הם רוצים לתת איזה פצוי, אף כי כמוהו כאין - אך העיקר הוא... את מבינה, אחות, שילך ויאבד מידי הַסֵּף... סף המאפיה הזו הוא - תודות לאל - מבורך. ברוך ומנוסה אתי מיום אשר נשאתי אשה ועשיתי לי בית... את יודעת מה ערכו של הדבר? - סף! מי יודע לאן אפול - ומה יהיה משפט הסף של המאפיה החדשה - טוב לי מות מחיים אם תשמט מידי מאפיתי זו...

- בזה צדקת... אמרה המרננת לחלוטין כדבר האדם על אמת מקובלה - להחליף סף לא דבר קל הוא. היא היתה רגע ארוך מחשה כטרודה במחשבתה. אז ימצא שאלו כבאו סוף סוף אמץ בלבו להביע גלוי את עצם מבוקשו; כל שעת השיחה לא ידע איכה יזכיר את שם המושלמי, חגי רשיד אל איובי, איש ביתה של המרננת. המסור אליה כל הימים; איכה יעלה את שמו על שפתיו ולא יהיה כפוגע בדבר פיו! באיוו צורה יבטא את שמו באזניה ולא יהיה כנכשל בלשונו? אך עתה, בראותו נכוחה כי הורך לבה לשמע הענין והיא כמחלקת אתו את צערו, אוד חלציו, והמשיך ואמר פשוטות:

- והבריות אמרו לי כי לבך טוב ורחמן ודברך נשמע באזני שרי הרשות... אפילו כבוד חגי רשיד אל איובי עצמו, שדברו גדול בממשלה, לא יפיל דברך ארצה אם רק תואילי לכקשו שיסדר את הענין.

- אך חגי רשיד איננו עתה ראש העיריה - ענתה כמעירה על טעותו - זה שנתיים שעזב את המשרה, אין לו ענין עתה בעיריה.

- כן, ידעתי, אך בן דודו צובחי בק, הן הוא התובע הכללי - והוא כל יכול... הכל בידו של התובע הכללי... ואני כבר כתבתי בקשה אליו ותגיע לידו מחרתים או לאחר שלשה ימים, וצריך כי הוא ידון וישפוט לחסד, הן הכל בידו... זהו הענין כפי שאת רואה... את תדעי לדבר כחכמתך וכטוב לבך עם חגי רשיד או עם צובחי בק, כי דברך מקבל - בלי „עין הרע“ - אצל כלם...

היא הקשיבה דוממה ושלוה בעת דברו דבריו האחרונים; שאל האופה הביט אל פניה, כחוקר לדעת אם ישרו דבריו בעיניה או החטיא את המטרה בלשונו, אך הוא דמה לראות. שהיא נתונה שקטה ושלוה במחשבותיה לדבריו... הוא שאף רוח לרוחה ובעודו שוקל ובוחר את אשר אמר ודבר ואת אשר עתיד לשמוע מפיה - פתחה בדיעה ואמרה ברורות וקצרות:

- תבוא אלי אחרי שלשה-ארבעה ימים; היום יום שלישי, תחכה לתשובתי שלשה-ארבעה ימים - בוא, איפוא, ביום ראשון... במשך הימים האלה - אדע, או שיסודר ענינך או לא, אני אעשה את כל אשר ביכלתי... לא אמנע... יהי האל בעוזי... - האל ינשא וירומם את שמך וכבודך, אחות - בעד דבר פיך הטוב - והמשל אומר: הזורע טובה לאחרים - גם לו יקצרנה... - וגם על דבר האלמנה והיתומים - נגעו דבריך אל לבי. הנה מול חצרי יש חצר קטנה, גם היא אחוזתי שלי, יש שם שני חדרים גדולים, באחד גרים זקן וזקנה, השכן השני יוצא בסוף השבוע הזה, הבא את המשפחה ויגורו בחדר האחד, הוא גדול במקצת; ברכה, אמנם, אין בחצר, אך ה„ברדה“ (נהד „סומנה“) עוברת תחת רצפת החצר, וברז המעין „הפיוה“ קרוב

ההיסטוריון כאמן וכסופר*

מאת יעקב פייכמן

א

ההיסטוריון כסופר וכפיתן – הוא נושא למחקר פורה ורבי תוצאות כל-כך, שראוי היה כי יעסקו בו מצד-צדדים. אפשר, שרק עבודה כזו היתה מעמידה אותנו על אפיו האמתי של ההיסטוריון. יתכן, שהיינו מגלים, כי יסודות האמן ואיש המדע עולים בו, בהיסטוריון המובהק, בד בבד והאחד לא יצור את חברו לעולם, ולא עוד אלא שיסוד השירה הוא הכרחי באפיו, בנגוד לחוקר ההיסטורי, שיסודות המדע הנקיים הם המכריעים כמעט תמיד במלאכתו. היינו רואים בעליל, שיוצרי ההיסטוריה מימי עולם היו תמיד לא רק סופרים גדולי-בטוי, שסגנון ספריהם היה משמש מופת לדורות רבים, כ-יאם גם אנשי-אינטואיציה, פיסנים גדולים, שיצרו ברוח-הקודש. אלה לא היו רושמי רשומות בלבד, שנתנו למשמרת את זכרונות העבר ומאורעותיו, כ-יאם שרי-האוצר, שאספו את רכוש האומה, שגילו ראשונה את רוחה מתוך תהיה על מה שעבר עליה. היסטוריונים גדולים היו תמיד גם מחנכים גדולים. הם העמיקו את ההכרה הגזעית, ובהתבוננם לאחור פעמים התוו את הדרך לעתידותיה של האומה.

ההיסטוריון הגדול הוא משוררה של רוח האומה. הוא המסביר והוא המכנס והוא היוצק אותה ליצוקה רוחנית אחת. ככובש הלאומי הגדול, הוא בעצם הקובע ראשונה את גבולותיה. עליו הוטל לגבש את תרבותה, להכניס בה אחדות, רק עין יפה והשגה גדולה ורחבה מכשירות אותו לכך. הוא הפוסק האחרון ונושא האחריות לכל עדכיה של האומה.

כשאנו בודקים את ההיסטוריונים הגדולים של העמים, אנו מגלים לא לעתים דחוקות ביניהם אנשי-מדינה מובהקים, שסללו דרכים חדשות לעתידות עם על יסודם של נסיונות העבר. פעמים החרדה לתרבות האומה, למסורתה המתמוטטת היא הרוח המחיה ספרי היסטוריה שלמים (טציטוס), ספר „דברים“ כולו, שחציו פואימה היסטורית וחציו ספום של חוקי העם, גם-כן אינו אלא ספר מסוג זה – הימנו לתרבות-העם וחרדה לגורלה.

החומר ההיסטורי בלבד, אפילו בצרוף ההבחנה ההיסטורית החריפה, אינו מספיק. כל התעודות ושרידי העתיקות, ההשערות הקולעות והנתוחים המוצלחים אינם מצטרפים עוד לרמות, אינם נהפכים עוד לחזיונות מוחשיים, בלי הארה עליונה, בלי השלמה מבפנים. עם כל מה שקפדני-המדע מונים את אנשי-האינטואיציה ואת אמני-הבטוי שביניהם תמיד בדיליטנטיות, אנו יודעים שרק „דיליטנטים“ כאלה יודעים להפוך גוילים עתיקים לשירה ולקרוב אל השגתנו את הדמויות ההיסטוריות.

בילדותנו התחננו על ספרי היסטוריה עממיים כ„יוסיפון“ ו„ספר הישר“ – ספרים שהדמיון מרובה בהם מן המציאות, ואף על-פי-כן מעיד אני עלי, שרק לאחר קריאת „ספר הישר“ קרבו אלי קרבה מוחשית גבורי ספר „בראשית“; את יהודה ואת יוסף, את שמעון ולוי ראיתי באספקרריה של ספר זה. דמיון הילד שבי, ששרטוטי המקרא המצימצמים לא היו מספיקים לו, נאחז בפרטי המלואים האלה שהפכו את הבבואות לתמונות חיות. כך גם ספורי האגדה השלימו לנו השלמה נפלאה את ספורי החניך דוקא משום שהדמיון העממי אינו טובל חלל ריק ויוצר תמיד אחיזה ריאלית אפילו בהפלגותיו הגרושות.

* מבוא לדברי ימי ישראל של גרץ.

בנערותנו קראנו בחרדת לב את חזון החורבן של יוסף פלויוס – ספר שישוב הדעת המצונן של הסטואיקן בטל בו בתוך אש הצער הלוהט של אח משתתף, שראה את נחשול הטרופן שעמל לטבע את עמו, וידו קצרה מהושיע. אנחנו לא ידענו אז להבחין בין „הבוגד“ ובין הדורש טוב לאחיו, – באזנינו עלה רק ליל החורבן מתוך כל דפי הספר, קינה גדולה ומדה אשר לא תכתב בידי דיטוריקן בלבד, אם לבו אינו אכול רחמים וכאב.

יוסף פלויוס, שכל-כך רבו משטיניו ושקשה עד היום להכריע במשפטנו עליו לזכות או לחובה, הוא, שלא חפץ במלחמה ושראה בקנאים הלוחמים את מחריבי עמו, – יצר את האפוס היותר גדול של מלחמות ישראל וגבורות ישראל, הוא שכתב את חזון-מצדה – האפיתיאווה היותר גדולה שנכתבה על הקנאות לחופש בזמן מן הזמנים. האין זאת ראייה חותכת, שהאמן, הרואה לכאורה הכל ראייה סובייקטיבית, דוקא הוא גובר על כל מגמה קבוצה מראש וחותר מדעת ושלא מדעת להערכת-אמת?

גם גרץ, זה שעליו נתחנך הדור בבגרותו, יצא בשלום מכל הפחים שהיו טמונים לרגליו, רק משום שהיה לא רק חוקר מובהק, כ-יאם גם פיתן ואיש הרוח אשר ידע להתבונן בעיני אדם אל כל חזיון ולהעריכו הערכת אדם. הוא היה קודם-כל הומניסטן, המשכיל, המשמר ואיש-הפולמוס – כל אלה נתמזנו באישיותו מזיגת אדם, ודאי שהיה איש-המגמה. היסטוריון, גם אם ילבש מדי אוביקטיביות הנהו תמיד בעיקר שופט. הוא, הבודק בגנוז-עם ומגלה צפונות-עם, אינו אלא אוסף חומר, חוקר ודורש, כדי ללמד זכות או ללמד חובה. רק צמאון זה לזכות או לחיב יכריחנהו לחפש ולבדוק, אבל הוא גם יכשירנהו לגלות, לחשוף ולמצוא יסוד להוכחתו.

ההיסטוריה לא היתה לגרץ פרשת-מאורעות, כ-יאם חשב בן הנפש של האומה, תהיה לאחר, התבוננות ממושכת בחיי עמו לשם מצוי תכנם. הוא לא ספר, כ-יאם הגה, שר, קונן את חיי עמו הטרדיים, לזה את התהלוכה הארוכה של דורות ובערפלי העתים כי כבדו מאד לא הטה את אוזנו בלתי-יאם להקשיב אל לב האומה, לשמוע את פעמי השכינה שגלתה עמה.

כמנגינת אבל נמשכת בכל הספר הרצאת המאורעות, שכל אחד יש בו כדי לשבור את הלב שברון עולם, חורבן אחר חורבן, הרס אחר הרס. – ובכל אלה המנגינה לא תחדל. בספר הגדול בן אלפי העמודים אין אף פרק, שקינת עולם זו על עם נתון למרמס, שמספר ימיו הם מספר פגיעו, אינה מפעמת אותו בעוז חדש. ליריון שאינו פוסק נושא אותנו כל הזמן על גליו הרוננים, ואנחנו שותים מכוס-התמרורים עד לשכרון. רק כשרון ספרותי ממדרגה גבוהה כזה של גרץ היה עשוי לספר לנו מגילת-עצב ארוכה זו בקוים בולטים ובלוית ילל הולך ועולה, הולך וחוק עם כל שואה לאומית חדשה, אשר יעלה באזנינו וכל פעם ברעננות חדשה.

ב

בעיקר היה גרץ יליד ההשכלה, היא, במיטב הגיגיה, הטביעה את חותמה על יצירתו הגדולה. היא יצרה את האמונה, כי יש תקנה, ורוחה העזת, המעללת בדפי הספר, יוצקת רעננות חיה בתכנו ובסגנונו.

המשכיל! מנהג הוא בידי כולנו זה דור שלם להשליך עליו שקוצים. אבל זאת היתה האבוקה הגדולה, וכל פעם שאנו חשים התרוממות-רוח וגאון-אדם בספר עצוב זה של תולדות עם אשר בערות אדם וחשכת-אדם הדביקוהו באשר פנה, אנו יודעים, כי כאן יסופר על עוז רוח ועל חופש רוח, – על האדם שנצח

באמנות של ארדיכל שאינה מצויה לא יכול שאת את הסבך הרוחני כל התהו ובהו שבצורה שלא היה עוד חזיון ארצי ביהדות, כי-אם נעשה סגנון קבוע לדורות רבים. לא תמיד ידע להטעים את הפראה הגדולה שתקופת-דמדומים כזו נושאת בקרבה, בשברה את הקלפה ובחותרה אל מרכזו של עולם בכחות חדשים. אבל גם בהתנגדותו הגלויה אל תורת הקבלה והחסידות הוא יודע להטיל אור על צלליהן המושכים, יודע לפעמים גם להעריך את כחן לחדש, לזעזע את הרוחות, להשפיע חמימות לעולם. "השכלתו" אינה נועלת לפניו לגמרי את גני המסתורין. פעמים הוא גם נמשך אחרי המית סודם ונכנס אל הפרדס לפני ולפנים; אכן מהר ימהר לצאת, להמלט, הוא יודע, כמה גדולה הסכנה לשהות שם יותר מדי...

הוא אינו עוין גם את היהדות הרבנית המאוחרת, השוקעת לאמתו של דבר, חביבה עליו ה הדות בכל גלוייה. לא תמיד הוא יודע או - נוה לו להודות, - שתקופה "יורדת" פעמים אינה אלא חבלי-לידה של התפתחות חדשה. בקבעו את תקופות חזוניה ויחידה שביהדות, טבעית היא שאיפתו לישר את הקוים. הוא מצייר את תקופת הפרישה מן המחקר המדעי ומשירת-החול שלפני ההשכלה כימי לדול, כשקיעת הרוח הגדולה שבתולדותינו. לא מצינו חוץ מיל"ג עוד סופר, כמוהו, שידע להוקיע באיבה כזו את מעקשי הלמוד, אותה התכווצות בד' אמות של פלפול וחדוד והתחכמות, אותו חוסר-ההבחנה בין עיקר לטפל, שדחקה את נשמת האדם לתוך פנת-צל וסגרה את מרחבי העולם לפניו. בולט יחסו השלילי הקיצוני ביחוד אל רבני פולין, שהובע בצורה חריפה כזו, שמתרגמו העברי מחה כנגדו ותבע בכלעו את עלבונם של אלה. גרץ ראה בהשפעתם של רבני פולין על יהודי מערב את הסבה לעכוב תהליכה של ההשכלה, שהתחיל שוב בדורו של שפינוזה. כל צביונם הרוחני הכללי של אלה - חריפותם ועקמומיותם וחסידותם היתרה, שהיו בנגוד לרוחם הישרנית של יהודי המערב - היה שנוא עליו ביותר. אבל כאמן, כתלמיד-החכם וכאיש-הרוח האמתי, הוא יודע, בגשתו אל גאוני ההלכה, לנמרוד-התורה העזים של היהדות, שחרשו בצפניהם על לוח לבה, את משקלם הנפשי הכביר, את כל המרץ המסותר והרצון לקיום, שהתבטא באישיותם עם כל צמצומה.

כשרון-האמן הרב מתגלה כצר צורות, כפורטרטיסטן מצוין, שערך את דמותם של שרי ישראל וגדוליו שבכל הזמנים בכחו של יוצר וחוקר כאחד. היודע להקים על-פי-אברים בודדים אנדרטות חיות, המון כרקטריסטיקות של אישים היסטוריים, ואפילו של פיטנים וסופרים, נקבעו עד היום בהכרתנו לפי הדמות, שהוא ערך להם ראשונה בספרו. לעתים לחוקות טעה בהערכתו. בידינו היו מאזני משורר, השוקל את יצירת האדם לא לפי הכשרון שהושקע בה בלבד, כי-אם לפי הנדיבות הנפשית, לפי היכולת הפנימית שהיא נושאת בקרבה. אמת-המדה שבידו לא היתה חיצונית-פורמלית לעולם.

ד

מה שעושה את הספר ליצירת-עם וליצירת-אדם גדולה, הוא בלי ספק האור המוסרי הרב, השפוך על פני כולו. גם בדבריו על גבורי האומה הגדולים, אין המחבר בא לידי פתוס אמתי, לידי חמימות והשתפכות אלא אם כן יכול להבליט את זון מדר-תיהם וגבורת רוחם. הגבורים לתפארת מסוג יודע פסולים בעיניו כבר למפרע מפני חולשת רצונם וקטנותם הנפשית. נכרת אמת-המדה היהודית: גדלות האדם אינה בכשרונותיו, כל אם בתכונתו

במלחמתו עם הקנאות האפלה. בכל חרדי ספרותנו, בשירה ובמחשבה הוא תר בנשימה עצורה כדי לגלות רגעי-שחרור אלה, בהתנער אדם מאבק דורות ומקפאון של דורות.

חקירתו בקורות האומה גלתה לפניו את האיום באויביה - את הסכלות האנושית, אשר תמיד רשע עמה, מי שחקר, כמוהו, את אלפי הבדיות הנבערות, אשר אידיויטים ומנוולים בצורת קנאים שקדו להפיצן ברבים ושעמים נתעים עם מלכיהם ושריהם, עם כהניהם ושופטיהם ששו להטות אוזן קשבת להן - מי שנגלתה לפניו כל הזועה הגדולה הזאת שההיסטוריה הישראלית מלאה אותה בכל דוד ודור, לא היה עלול לראות עוד בקנאות והזיה דבר חוץ מבקטריות נושאות רעל וטרוף לרוח האדם.

שום סופר היסטורי ורושם רשומות לא הרגיש כל-כך. עד כמה ההזיה הדתית (מבחוץ או מבפנים) נושאת אסון וכליה לישראל כגרץ. את הקנאות, שהיתה בכל מקום ובכל זמן בעוכריו, הוא רודף בשבט זעם, במשטמת מות, לא כהיסטוריון, כי-אם כלוחם, כמי שדואה לפניו את אויבו בנפש. הוי, הוא יודע כמה היא מסוכנת ביחוד לנו, כמה קשה לעקור את שריה הממאירים מלב האדם, ועל-כן הוא מציג אותה לראיה פעם בפעם בכל כעורה ובכל עורונה. אפשר, שכל הפתוס הפנימי של ספר זה אינו אלא איבת-עולם לבערות האנושית, בכל דור שהיא מופיעה ובכל צורה שהיא מתלבשת.

אומל בקרתו החריפה מכוון ביותר כלפי נגע אדם זה. הוא לא ייעף לנתח את החזיונות ולגלות צעד אחר צעד את כשלון האומה ודלדולה מדי שקעה ביון הקנאה. לא, היא לא הגבירה גם כח האמונה. היא רק הכבידה את הלבבות והגדילה את השממון. עמה בא תמיד הפרוד. עמה גדל תמיד טמטום הלב והקשחת-הלב. התגברות הקנאות אינה סימן לשפע כל-עיקר, השפע יונק תמיד מן היסוד שבחסד. אין זאת כי-אם העוני, המכסה על עצמו.

אכן לא לחנם מאשימים את גרץ ברוחניות יתרה. הוא היה הראשון אשר הציב לגבולות הרוח ציונים בהירים כאלה. ודאי, שהיה בזה תלמידים המובהק של רניק ושל הגל, ומהם באה לו הקונצפציה הנפלאה של ההיסטוריה העברית כתזיון חוזר של עליות וירידות ברוח; אבל שום היסטוריון יהודי לפניו לא הצליח להבליט את דרגותיה של התפתחות זו כחזיונות שאינם ארעיים לעולם. בקביעות של חוקים כמעט גילה את סבת הדלדול הפנימי של היהדות שהתחיל בימי הבינים ונמשך עד העת החדשה. כהימנון-גיל יצלצלו דברי גרץ עם כניסתו לתקופת המחקר והחזון, שנמשכה מימי ר' סעדיה גאון עד אחר מות הרמב"ם. היהדות גלתה שוב את פניה המאירות וורעה אור ידירות על סביביה. החכמה והאמונה סוככות אשה על רעותה, ושוב באה רוחה לעולם.

לרוחה אנושית זו נמשך הסופר ההומני הגדול. אותה בקש, רק אותה קדם בתרועות-לב. אל השלמים בעם כלתה נפשו תמיד. הם היו גבוריו הנאמנים ורק בהם ראה תפארת עם ותפארת אדם.

ג

כאיש מתקופת ההשכלה, שראש מגמותיה היה חנוך העם לפשטות, לסדר, למשמעת ההגיון, ראה בנטית היהדות מן הצלילות, שהתחילה אחרי הרמב"ם ונמשכה מאות בשנים, ירידה שאינה פוסקת. הדרך החדשה, דרך העמעות והחתירה לנסתרות, היתה בעיניו כנטיה מן היהדות המקורית, מזו של התניך והמשנה - בעיניו היתה הדיקדנס של הרוח העברית. הוא, שהיה בעצמו סופר צלול-סגנון ובעל משנה סדורה, שהקים את בנין ההיסטוריה שלו

חזון, כפואימות נשגבות. שרי האומה הם, אשר בצרו את חומתה בכשרון-החיים ובכשרון המעשה – בכחם לחדש ולהרחיב. גם לגבי בונים ומקמים כר' יהודה הנשיא יציין בחבה יתירה את עוז רוחו להתפרץ, לצאת מן החוג. צמצום הרוח שבשמירה יתרה זר לרוחו. הוא אינו גורס אדם גדול בלי עוז רוח ונדיבות רוח, והוכאים שבמורי האומה הם בעיניו אלה, שנתנו לה "חקים טובים", חוקי חיים, שלא היו מחמירים – שגלו בפעולותיהם חרות אנושית ופתחו שערים להתפתחות חדשה של היהדות.

1

כחו להעריך חזיונות שונים בספרות ובשירה היה רב להפליא. בכשרון-לואי זה עשה גדולות, ואולי הוא אשר יתן לספרו אורך-ימים וכח של קיום גם בדורות באים. בהערכות ספרותיות בודדות, כעין זו של הספר "דברים", של המשנה, של ספרי הרמב"ם, ואפילו של אלה שהיה מתנגד גמור למהלך מחשבותיהם ("הכוזרי") הוא מתגלה לא רק כמבקר גדול, היודע לגעת בנשמת הדברים ולהרעיש גוילים עתיקים כהרעיש יער בבלובו, כי-אם גם כמשורר, היודע לצרף את עצמו אל החזיונות, כדי לחזקם. – היודע לאמת את משפטו על המבוקר, בהבליטו את כח השפעתו של זה, את כחו להלך חזון על אחרים.

הערכות ספרותיות מאירות-עין פזורות למאות בספר גדול זה. המחבר אינו רואה ביצירות-הרוח רק תעודות היסטוריות בלבד. בעיניו הן הן המאורעות הגדולים. גופי התולדה. אכן היה בו מזיום של אותם האידיאליסטים ההגליניים, שעלית אומה היתה בעיניהם דק עלית הרוח, שראו בכח יצירתה את כח קיומה ואת זכות קיומה. הוא לא גרס התחדשות בלי, חדושם של כחות היצירה, בלי הפראה חדשה של יצירת העבר. רק בזה ראה תכלית קיומו של כלל ושל יחיד.

בעין-הנשר סקר את שדה-הרוח של דורות ותקופות. מובן, שאין לעשות מסגרת רחבה כזו מבלי להכשל בסכימטיות יתרה. אבל מבחינה ידועה אפשר להגיד, כי "משנה התורה" של הרמב"ם לא נכתב בעיניו ישראל ספר בצלילות-הסגנון, ביושר-הבנין, בהשגה רחבה ובסקירה מקיפה את תולדות האומה ותרבותה המסופעה, כדברי ימי ישראל של גרץ – ספר, אשר אור וסדר בכל פנותיו, אשר אין בו מן העקמומיות ומן הפלפול, ואשר ינחה את הקורא ביד בטוחה בתוך לבירינט מסובך זה מחדד אל חדר ולא יתעהו. ניספר זה הקימה חכמת-ישראל במערב לעצמה מצבת-פאר. בו רוכזו מיטב סגולותיה: רוחה המיושבת, כחה לסדר, לבנין, עושר ידיעותיה ורוחב ההקף של השגתה. ספרו-היה מעין קציר-התקופה. במקצועות בודדים העמידה החבורה חוקרים, שכלי-חדירתם וכח-נתוחם היו חריפים יותר משלו. שהיו עמקנים או תקיפים בדעותיהם יותר ממנו, שהתאולוג והמשכיל משכו אותו לכאן ולכאן ועשו אותו פעם מתון ופעם קיצוני ביותר. אכן היה בו מכשורונותיהם של כולם יחד, ממזיגתם המוצלחת, שעמדה לו לראות את הדברים מצדי צדיהם – בעיני היסטוריון. הוא לא היה עמקן וקולע-כצונץ או כגיגה, אבל ידע יותר מכולם את סוד הבנין, הבין לצרף את החומר העצום, שנאסף על-ידי חבריו ורבותיו ולהשתמש בו שמוש ארדיכלי כאשר לא ידע עוד היסטוריון עברי אחר עד ימיו. במובן זה אין ספר ההיסטוריה של גרץ דק חכור מדעי גדול בלבד, המסכם את גלגולי מזלו של עם ישראל וכבושי תרבותו הרבים: הוא עצמו, כצורף-כחות נפלא של בנין, כנוס וסוד, כבוש תרבותי עצום, עד לדרגה חדשה של התפתחות רוח האומה. אות לתגבורת רצונה וכחות חייה.

המוסרית. לא מה שיכול אדם להיות הוא העיקר, כי-אם מה שהיה.

כל פעם שהמחבר מציין את הירידה הרוחנית, שהביא עמו כל גל של פרעניות חדש לאומה, סגנונו לובש אבל, ואנחה שוברת גוף ונפש ממלאה חללו של עולם. לא אבדן הרכוש ואף לא אבדן הנפש מזועזעים את הכותב כשברון האדם, ככשלון הרוח, אשר הפך גם את עווי-הנפש שבעם לצללי אדם. לאחר כל קטסטרופה חדשה יותר משהוא מביא בחשבון את חללי ההרגה, הוא בודק את רוח העם, את כח יצירתו שנפגם. על עוז המחשבה שירד, על חרותה שהלכה הלוך ופחות, על גבהות אדם ששחה הוא מעורר את קינתו יותר משהוא מקונן על נחלי הדם שנשפכו. כל התנונות רוחנית כזו, שגררו אחריהם תמיד הגרושים והשמדות, הוא רואה כצרה שהשפילה את גאון העם לדורות והחליאה את רוחו עד לאין מרפא.

כל הספר מלא חרדה גדולה אחת – החרדה לרוח האומה ולכבוד האומה. סאת הפרענות אינה מלאה כל עודלא נבעה הפרץ בחזמת הרוח. כל-אימת שהוא מגלה את כשרונות היצירה של האומה בשלמותם, אין לו ליאוש שליטה עליו. כשרונות האומה – רק הם מעידים על האיכות שנסתמרה, על כח הקיום ועל הרצון לקיום, העצורים עוד בקרבה.

עד היום לא העריכו עוד במלואו את גרץ כמחנך, כאחד הראשונים, שטפחו בסביבה של טמיעה והתכחשות, ששפכה אז את ממשלתה על כל הרוחות, את הרגש הלאומי, את האמונה בקיום האמת ובכחה הנצחי לתחיה.

ה

השקפת-עולמו הלאומית של גרץ לא נתגבשה לתורת-חיים ברורה ומבוססת: הדור לא הוכשר לכך, ואף הוא עצמו, שהיה חבתוך אטמוספירה ספוגה כולה רוח של התכחשות ושנאת-ישראל, לבו לפיו לא גלה את הגיגיו לעמו עד הסוף. אבל מתוך כל דפי ספרו דובבו גאון לאומי והכרה לאומית בכח כזה, ששם לאלאת תורת הטמיעה והכשיר בלי ספק את רעיון התחיה. לא לחנם הטיל ספרו סער כזה במחנה המתבוללים ועורר את חמתם של צוררי ישראל מכל צד על ההיסטוריון הגדול, אם השיב על שטנת טריטשקה כהלכה או רוחו נפלה עליו, בראותו את עצמו בודד בתוך אחים מתנכרים ומשטינים רבי-השפעה. – בספרו אין משום ותור וכפיפת-קומה לאומית בשום פנים. הוא מדבר משפטים עם צוררי עמו ולא ישוב גם מפני נשיא-הרוח כגתה וכפיכטה כשהוא מגלה בהם את הרעל הקדמוני – את שנאתם לישראל, המשמשת לו אמצעי לבדוק את גדלות האדם האמתית. פעמים הוא אנוס ללמד סנגוריה על ישראל, אבל הרוב הוא המאשים, התובע, הפותח בקרב. ספרו אינו עבודת מחקר בלבד, כי-אם גם זעקת מחאה גדולה ומרה של עם עשוק, התובע את עלבוני הממיט חרפת-עולם על ראש קמיו וצרייו.

דברי ימי ישראל הוא ספר יהודי, חבור סוער, חס-סגנון, ספר של התעוררות. הסגנון המערבי לא טשטש כאן את הרוח העממית, את יחס האומה אל גבוריה ואל ערכיה.

אכן הוא, הסדרן, המיישב, האוהב את הבנין ושונא את ההרס כל-כך, מכון את מבטו בעיקר לצד המחודשים את פני היהדות, לכובשי הדרכים הראשונות. לא הדעות יקרות לו, כי-אם הרוח המחיה. יקרים לו המבקיעים את החומה, המרחיבים את חללה – ביחוד לצד ההשגה האנושית, רבי הלל, רבי עקיבא, רבי יהודה הנשיא. ר' משה בן מימון – בהם ראה את ארזי האומה, שבצלם היא חיה. פרשת חייהם ופעולתם רשומות בספרו כדברי-

רשימות

שניות

(לא בקורת)

היות נמצא, והו: היות נתפס" – תורה זו הכופרת במציאות כשהיא לעצמה, השוללת, הויה" מחוץ לתפיסתו של האדם לא כבשה לה לעולם את הלבבות. אלא שלא הרי עולם היצירה של בשר ודם כהרי עולם היצירה של הקב"ה. וכשם שאי אפשר שתורה זו תתקבל על הדעת ביחס ליצירותיו של הקב"ה, כך, להיפך, אי אפשר לא להכיר באמת שבה ביחס ליצירותיו של האדם. יצירותיו של הקב"ה הן יצירות לעצמן, יצירות – כביכול – לעצמן, בחינת השמים שמים לה; לבני האדם נתן רק את הארץ, מעט מעט מחלל עולמו. ויכולה להיות הויה מחוץ לתפיסתו של האדם, וודאי יש הויה מחוץ לתפיסתו של האדם, שכן התפיסה עצמה הויה מחוץ למה שבתוכה, מעבר לעצמה. מה שאין כן עולם היצירות של האדם. יצר היצירה של האדם מוביל בנבולות עולמו הוא. כל מה שהוא יוצר אינו יוצר אלא לעצמו, לבני אדם שכמותו. ויצירה של האדם שאינה נתפסת ע"י האדם אינה בגדר, נמצא, אינה בכחינת, יש. הויה אומר: יצירה של האדם אין לה הויה מחוץ לתפיסתו של אדם.

ואולם שתי דרגות לתפיסתו של האדם. יש דרגה של כח תפיסה, שיש בו כדי לתפוס, ויש דרגה, שאין בה אלא כדי להתפס. והיוצר יוצר לא בשביל להתפס, כי אם בשביל לתפוס. ואלמלא היה יצר היצירה נדול מכשרון היצירה לא היה לעולם צורך בתופסים כלל. יצירה שיש בה ממש, שיש בה מעין טעם של יצירת בראשית, תופסת את בעלי הכושר להתפס כמו שהיא בהיותה, מבלי שתהא טעונה זקוק בכורר הבקרת של התופסים. כל עיקרה של מדרגת התפיסה שיש בה כדי לתפוס לא באה אלא לשמש לבעלי מדרגת התפיסה שאין בה אלא כדי להתפס, כדי שהללו ידעו מה לזרות ומה להבר ולא ימלאו את כרסם בקש ובנבבא ולא יפנס טעמם ותיאבונם ע"י אכילת בוסר.

הוה אומר מכאן: לא כל יצירה של האדם שאינה נתפסת ע"י האדם אינה בגדר, נמצא, אלא – כל יצירה של האדם שאינה תופסת את האדם אינה בגדר נמצא, אינה בכחינת, יש. ואמנם יש ויש יצירות, שאי אפשר להן לא לתפוס כל מי שיש בו כדי להתפס והן לא נתפסו ולא צוינו משום מה ע"י, התופסים. יצירה כזאת בעולם ספרותנו העברית הוא הספור, שמשון, יצירה שאין בספרותנו החדשה רבות כמותה. לכת תפיסת כל מי שמוכשר להתפס ע"י אמנות הציור הספורי, אין רבות כמותה. יותר מואת אין אני, שאין חלקי עם התופסים, רשאי לומר, אין רבות כמותה. והבקורת שלנו העלימה את עינה ממנה, כאלו לא היתה ולא נבראה... אולי נרמה לזאת השניות שבלבוש הלשוני שלה.

היצירה, כשהיא לעצמה, היא עברית מקורית, אבל לבושה הלשוני הוא ספק מקור ספק תרגום, או – לא מקור ולא תרגום. ועל זאת יש להצטער.

יצירה עברית מקורית, שיוצרה יש לו בננוי די חומר לשוני, נונים מנונים שונים, להלביש מחלצות את כל יצוריו, כל יצור ויצור כהולם אותו, יצירה כזאת ראוי היה לה שתצא לאויר העולם היא ולבושה הלשוני מעור אחד. ולאמתו של דבר אין הלבוש הראשון שלה. לבוש הלשון הרוסית, מקור, אלא תרגום. הוא מקור רק מצד, הלשון החיצונית, אבל זו אינה אלא תרגום מן, הלשון הפנימית של היוצר בשעת התרוממות היצירה בתוך נפשו. כל השמות של הנבורים, גם שמוותיהלוי שיש בהם משום סימן למהותם, הם עבריים. גם השיחות של הנבורים נמסרות ב, מקור, כתרגום מן הלשון שבפיהם בימים ההם. על כן גם יש שהמספר, בתרגומו מלה עברית שיש לה

שני מובנים במלה שבשפת ה, מקור" אין לה אלא מובן אחד, מוסף ואומר, שלמלה זו היו שני מובנים בלשון שהיתה מדוברת בפיהם. וחבל שהמרגם, שעבודתו נראית לי טובה מאד, שכח לפעמים שהוא אינו מתרגם יצירת חוץ, אלא הוא מחויר ליצירה שלפניו את לבושה מכית אמה, ומחוץ דיקנות יתרה הבנים לתוך הבורו של הנבור בשפת כנען את הפירוש, שאמר מה שאמר בדרך, לשון נפל על לשון. דוגמא: הגם אני נמאסתי בעיניך? דבקה בו בכל גופו. בשכמו וזרמו זרמי אש. לא ידע מה הוא סח והשיב דברים סתם: לא ידעתיך. והיא חיבתו וליפפתו ביתר עזו ולחשה לו... וכאן בא הפרוש: ולחשה לו מלה אחת. שיש בה לשון נפל על לשון בעברית מיותר הוא הפירוש ויש בו גם משום טעם לפגם. בטוחני שהמחבר, שבמשחק היצירה האמנותית מכתולו וצבעיו מדודים ושקולים, לוא כתב הוא עצמו את הספור עברית מבראשונה, לא היה מכניס כאן את הפירוש, שיש בו הרגשה יתר על המדה, שיש בו יותר ממגלה טפח.

שניות זו של הלבוש הלשוני היא אולי שגרמה לכך, שהבקורת שלנו עברה על היצירה הזאת, התעלמה ממנה, כאלו היתה יצירת חוץ שתורגמה, רק תורגמה. עברית.

ושניות נורת שניות.

אין אני יכול להוכר בספור מן הספורים שקראתי בשנים האחרונות, שכל כך תפס את לבן בשעת קריאה ולימים, ימים לאחר קריאה, – כספור הזה. פרצופי הנבורים כלם בולטים ובהירים. פרצוף הנוף ופרצוף הנפש. רחשי הנפש ופרפוריה נגלים מתוך פעולותיהם והעיוותיהלוי שלהם בלי, פסיכולוגיה ואבקפסיכולוגיה. ושפע הדרמתיות שבספור. הדרמתיות שבהליכת מנות אחרי אשתו, הדרמתיות שהוא נושא בלבו עמוק עמוק בדומיה ובהסתר מאשתו ומבנה עד שנתפקע לבו. הדרמתיות שבנפשה של קרני – זו שלה כוונה, כנראה, אביו ואמו של שמשון, כשאמרו לו, כמסופר בתנ"ך: "האין בבנות אחיך ובכל עמי אשה, כי אתה הולך לקחת אשה מבנות פלשתים – בעזבה היא את שמשון הנבור, למרות אהבתה אותו ובדחוף שמשון, שמשון העור, אותה למרות אהבתו אליה. הדרמתיות של הזקנה, אשת מנות, שכל שנותיה האמינה בתמתה, כי איש האלהים בא אליה בלילה ההוא, בשכבה על יד הבאר מתעלפת למחצה, ופתאום נורק כלפי שמשון בפניה ובפני כל העדה: "הוה אחינו? מודע יעקב? כמה שנים יתעוכם בספוריהכדים הזה... מנהנו לא מנהגכם ונפשו נכריה, כי גם דמו לא דמכם... לנשים ישרות לא ידאו מלאכים בלילה... בשר מבשר כפתור הוא, והמלאך על יד הבאר, עונב אמו, הלך פלשתי היה? – ובלבה עלה השפק הנורא. וממעל לכל עומד שמשון והטרגדיה של חייו. לבו לקלות החיים ולעליוות של הפלשתים והוא מסור לגורלו, שהקדישו מרחם אמו להיות מושיע לעמו. הוא אוהב את הפלשתים ומקנא לשבטי ישראל; לאהיו הוא מסור ואת הליכותיהם הוא שונא; הוא נכון להקריב את נפשו למענם והם נכונים למסור אותו לירי מציקיהם מבקשי נפשו, ונס בלבו הוא מנקר השפק הנורא... וכל שפע הדרמתיות שמסביב לשמשון אינו פוגם באחרות היצירה ואינו נורר אחריו פוור הנפש של הקורא. שמשון והטרגדיה שלו עומד במרכזו, ויחד עם שמשון מבליג הקורא על כל הדרמות האישיות שמסביב לו, פוסח עליהן ולבו לטרגדיה של הנבור הלאומי שאינו יכול להיות נכנע, וצמו אבקאנשים, מפורד ומפורר, שאינו יכול להחלכר ולהתקומם, ומעשי אבות סימן לבנים...

ואולם בסוף הספור צפה ועולה דרמה חדשה. שנס היא הוכנה מראש ביד הרועה וראשיתה נעוצה בראשית הליכותיו של שמשון, אלא שהיתה פמויה מן העין, כנראה – גם מעיני שמשון עצמו עד שלא נוקרו. היא מתנלית לכל עמקה, בשעה שהטרגדיה של שמשון הנבור הלאומי כבר נמרה כמעט ונשארה רק הדרמתיות של שמשון האיש, הדרמה של יחיד ביותו. והנה לעומתה עולה הדרמה החדשה.

האחרונה, זו של דלילה, משיטה את נקודת הכובד מהמרכז ומעבירה אל הויקה, עושה את העיקר טפל ואת הטפל עיקר.

היש ויקה בין השניות הזאת שבספור ובין השניות שבנבור הספור? ומי הויקה, האם כאן לפנינו ויקה הדדית או ויקה של שתיהן לשניות אחרת, לשניות שבנפש היוצר?...

השניות שבנפש נבור הספור אינה דבר שיצא מידי יוצרו בהוסח הדעת. שתי הנפשות השוכנות בלבו של שמשון – נפש הנויה, כבדיהראש, ששוק לא יעבור על שפתיו בשבתו בתוך אחיו ונפש המרדף עלילות, נבור המשתאות והמשחקים בין צעירי הפלשתים – שתיהן נוצרו מדעת ובכונה. בשתיהן כאחת גדולתו של שמשון ובשתיהן כאחת הילשתו וסוד אידהצלחתו. יצר המשחק טבוע בלב האדם מימיו הראשונים. הוא קודם ליצר הפעולה לשם תכלית, ליצר יצירת דברים של קימא, והוא אינו עובר ובטל גם לאחריו שעלה ונדל יצר היצירה של הפעולה לשם תכלית. אלמלא יצר המשחק לא היתה אמנות בעולם. הכשרון האמנותי אינו אלא מכשיר, בלי עבודה; היוצר הוא יצר המשחק. בעלי האמנות הנקיה, אמנות לשם אמנות, הם אנשים – כמובן, אנשים בעלי כשרון אמנותי – שיצר המשחק שבלבם הוא היצר השלישי. אבל החיים אינם משחק, רוב בני האדם התכליתיות שבחיים מביעה את יצר המשחק שבלבם וקוצצת את כנפיו. יצר המשחק אינו גדל יחד אתם, הוא נשאר בקטנותו והוא מסתפק במועט. הפעולה לשם תכלית נותנת לו גם היא ספוק ידוע, כשיש מרחב למשחק בבחירת האמצעים והדרכים המובילים אל התכלית הרצויה, ולסוף, אם רק יש בסביבה של האדם מקום גם לשחק, הרי לכל זמן ועת לכל חפץ, עת לפעול ועת לשחק, כך מסתדרים יצר המשחק ויצר הפעולה בעולמם של רוב בני האדם. הסביבה, שבה גדל האדם ומתפתח, מכוונת את גדול היצרים שבתוכו. כל יצר ויצר גדל לפי המרחב המוכן לו בסביבתו של האדם. שמשון – ומעשי אבות סימן לבנים – גדל והתפתח לא בסביבה אחת, בסביבתו, בתוך אחיו, לא היה מקום כלל ליצר המשחק שבו, לעומת זאת היה מרחב ליצר המשחק בסביבה הזרה, הקרובה לו קרבת מקום. בתוך אחיו גדל יצר הפעולה שבו, אבל באותה שעה גדל ושגשג גם יצר המשחק שבו. וכשהגיע זמנו של שמשון לפעול, כשנתבגר יצר הפעולה וכשרון הפעולה שלו והוא השתקע בתוך אחיו היו כל פעולותיו חתומות גם בחותמו של יצר המשחק. ביצר הפעולה ובכשרון הפעולה שלו ראוי היה לכבוש את לבות כל אחיו, ואולם השאור שבעיסה, יצר המשחק עכב, עיב לא היתה דעת זקנים נוחה הימנו ולבסוף גם שנאוה. על כן יודע המספר לספר לנו בדרך תאור פעולותיו בתור שופט בעמו, כי "הוקנים הורידו ראש, חוץ משלח הישיש שהסתכל בשמשון כרב ענין והפליט: משפטך תהום רבה". ובמשפט אחר: "הוקנים צחקו כמו שיצחקים לבריחה שאינה מחוכמת". ואחר כך: "הוקנים לא היו מרוצים גם הפעם, רק שלח בן יוכל הפליט כמדבר בערו: שופט הוא כבער, אבל איש חכם הוא". כמעט תמיד היתה בפסקיו מין פתאומיות מרגיזה. הפקחים הרגישו בלבם, שהוא מלגלג גם על הנשפטים וגם על כל הקהל שמסביב, ומלגלג הוא בלי שום חיוך, מתוך פנים זועמים וקשים, בדבורים זעומים ותרופים. ובכל זאת היו הולכים אליו למשפט... פתגמו היו שגורים בפי כל... אבל לא יכלו דברו לשלום ושטמוהו, העם לא הלך אחריו. ביצר הפעולה וכשרון הפעולה שלו ראוי היה לכבוש את לב כל העם, ואולם יצר המשחק, שהניח את חותמו על כל הליכותיו ומשפטיו, יצר המשחק עכב... ומעשי אבות סימן לבנים, לבנים שגדלו ונתפתחו כשתי סביבות.

פעם אחת, לפני הרבה שנים, שאלתי סופר צעיר אחר, והוא אז רק התחיל להשתקע בתוך המחנה, מדוע דבריו שהוא כותב בתוך המחנה ובשביל המחנה כבדים, מדוע אין בהם אותן הברק, אותה

הדרמה של האשה, שגם היא יחידה ביחידותה. האשה הזאת ראינה בעודנה ילדה כמעט, ככת שתיים עשרה, והיא כרוכה אחרי שמשון, והיא מקנאת באחותה הגדולה שמשון אהבה, והיא מסכסכת בינו ובינה ובינו ובין מרעיו הפלשתים. ראינה ולא שמנו לב אליה, כאשר גם שמשון לא שם לב אליה ודחה אותה כבו ובשאת נפש כנולל ענבותה, קנאתה ופכסכנותה, מבלי ראות שיותר משהיא מקנאת באחיתה היא מקנאת אותו ומבלי שהרגיש כאהבתה אליו העזה כמות, והילדה הזאת, שמשון בעט בה גם לאחר שגדלה ואביה הגד הגיד לו שהיא טובה מאחותה, הילדה הזאת לא יכלה לעקור מלבה את אהבתה לשמשון גם אחרי שבעט בה כרגל נסה, ולאחרי עכרה דרך שבעה מדורי ניהום היא חותרת לרכוש את קרבתו בדמות דלילה, והוא נמשך אליה, והוא מתחילה להאמין, כי סוף סוף רכשה את לבו לאהבתה, ופתאום נפתחת לפניו התהום: לא היא היא, שהוא נמשך אחריה, כי אם סמדר. אותה היצירה, שהדיוקן המשפחתי המשותף לשתייהן מעלה לפניו את דמותה. עיף ונטול-חושים למחצה שפתיו הובכות בהתרפקה עליו: "סמדר". ואם האהבה עזה כמות – קשה כשאלו הקנאה, ועזה וקשה המלחמה בין שתיהן, המלחמה שבלבה בין האהבה והקנאה.

כאן נשמש המרכז של הדרמה "שמשון" ממקומו. לא עוד שמשון הוא הנקודה המרכזית, כי אם דלילה, או עכ"פ שמשון ודלילה, אבל לא שמשון בלבד. כאן תפסתי את עצמי ברנש של איימנוחה, של שניות, של פלוג ההתרחקות. אין הלב יכול עוד להשתחרר מן הדרמה של הנבור-הלאומי ואין הלב יכול לא להשאר רחוק אל הדרמה של האשה האהובה-הנדהת. ואותו הרנש של איימנוחה הבא בעקב פלוג ההתרחקות, שנלוה אליו רנש כעין נוחם, בעד עצמנו ובעד שמשון, שיחד אתו בעטנו בה, עברנו עליה כבו ולא ראינו את הלב הגדול של הילדה הקטנה עד שבאשמטנו נעשתה לדלילה – אותו הרנש שילש בנו גם במערכה האחרונה, במלחמת הדבורים הבושים כמדקרות חרב בין דלילה ושמשון, הנומרת בתמות נפשי עם פלשתים.

בשניות זו שבלב הקורא – דן אני, כמובן, רק מעצמי – משתקפת השניות שביצירה עצמה, וחושב אני שלשניות זו שביצירה עצמה נרמה השניות שבלבוש הלשוני. כל יוצר זקוק לתמונה ברורה של הקהל, שלמענו נוצרת היצירה. קהל קהל ותפישתו, הכל לפי האפירציפציה שלו. הקהל הרוסי או היהודיררוסי, שבשפתו נכתב הספור בראשונה ואי אפשר שלא עמד לנגד עיניו של המספר, יכול לא לתפוס, או נכון יותר: אינו יכול לתפוס כעיקר את הדרמה הלאומית שבנפש שמשון, בשבילו אין חיי העברים המתוארים בספר וחיי שמשון בתוכם אלא הבד לציור, הנוף שעליו עומד שמשון האיש, "הפנעירע" הפינומינלי לכל הנפשים אתו על דרך החיים וגם לו לעצמו. את צלילו ההוה של חיי העברים השואפים לשוב להיות לעם בארצם, הנשמעים אנב ההסתכלות בחיי העברים הקדמונים בטרם היו לעם בארצם – מעשי אבות סימן לבנים – את הצלילים הללו ודאי שאין הקורא הרוסי יכול לשמוע. הדרמה של דלילה היא כשבילו נולדת הכותרת של כל הדרמות שמסביב לשמשון ושל הדרמות שבהיו הוא עצמו. והוא הוכנה כל כך יפה, הוכנה מראש ומבלי שהקורא יוכל לדרגיש בה עד שבשלה, אין היא מכניסה דיסוננס לתוך הספור ואינה פוגמת את שלמותו ואחרותו. ואולם עצם היצירה היא עברית מקורית, וזדאי שהיוצר כוון ביצירתו בראש וראשונה לקהל העברי, ולא לקהל העברי בעלמא, כי אם לקהל העברי שבארץ העברים. ובשביל לקהל העברי הזה תאור חיי העברים וחיי שמשון הנבור הלאומי בתוכם הוא העיקר. כל השאר אינו אלא טפל הבא בדרך הציור הנאמן לאמת שבמציאות אנב תאור האיש בתור איש לעצמו, שהוא יותר מנקודה האחת המרכזית שבו. מרכז הכובד הוא הדרמתיות של הנבור הלאומי שנולדה לפני זמנו, שתקופתו – תקופת אבקינאשים – אינה ראויה לו, והדרמה

דומה כאילו גם הפיונומיה כולה של גליצנשטיין תהיה כעצמה על שאלה זו.)

ברבינויותו של גליצנשטיין, מחוך השמוש בכל טכניקות היצירה ורכיביו—לא בפסול בלבד—אפשר לראות את השאיפה לפשטות שעל ידה הגיע לבלוק, לצורה הגלמית המתלכדת והמסוגרת בתוך עצמה וזהו הסוד שהוא מרבה עכשיו להשתמש בעץ בתור הומר, שכן אפשר לו להבליט בו את הצורה הבניינית של פסליו, לא פחות מזה השני את הבלוק באבן. הגה, הסיבילה שלו: אחת היצירות האחרונות. פשטותה וכן שלמותה מעוררות בנו הרגשה של בלתי-אמצעות. הפשטות מכל כבודות.

גליצנשטיין הוא, לנו, לדור הצעיר—תחילה הנובעת מתוך לכוד פלסטי עם עצמיותו היהודית דבקת-המסורת.

מ. נרקיס

בְּקֶרֶת סְפָרִים

התקופה. יוצאת ארבע פעמים בשנה, ספר כ"ז כ"ז. העורכים: ש. טשרניחובסקי, ב. כץ וש. רבידוביץ. הוצאת א. י. שטיבל. ברלין — תל-אביב. תר"ץ

אחיל בהערה צדדית, לכאורה: על הזרות שבהופעה ספרותית זו. של "התקופה". הקורא שהיה יושב לפני מנורתו, כפוף על ספרו, על "מורה הנבוכים" או על "מורה נבוכי הזמן" או גם על "האסיף", בדחילו ורחימו של עבודת-רוח ונשמה יתרה, — אותו קורא שייך לדור חולף. בימינו הקורא העברי הוא איש טרוד בעסקיו, במסחרו, במשרדו או בבית-ספרו, ועל כן מן הנמנע להגיש לפניו, בשעת הפנאי הקצוזה והחטופה שלו, ספר כ"התקופה" למקרא. עפ"י הרוב הוא לוקח עמו ספר למקרא בדרך לכתו אל עבודתו, בטרם ובאבטומוביל, ומה יעשה קורא כזה בכרך של "התקופה"? וכי לא נוח יותר לחלק את ד' "התקופות" היוצאות, או הצריכות לצאת בכל שנה, ל"ב חוברות והיה לנו ירחון החסר לנו כל-כך לספרים ולספרות, אשר בו ישתקפו יותר החיים השוטפים, האקטואליים בספרות ובחברה? גדולה ביותר נעשית האבסורדיות שבהוצאה זו כשמוציאים כרכים כפולים ומפתיעים אותנו בגמרות או בסדורי קרבן מנחה, כביכול, כמו "התקופה" המונחת לפנינו, אך מובן מאליה שכל הדברים אמורים בצורה החיצונית של הקבצים, ואין צריך לומר שלא באו לקפח אף במשהו את זכותו של תכנם.

ענת יקרת המדור לספרים היא יצירתו החדשה של ח. נ. ביאליק: "אגדת שלשה וארבעה". אגדה זו בנויה על הפסוקים: "שלשה המה נפלאו ממני וארבעה לא ידעתיים: דרך הנשר בשמים, דרך נחש עלי-צור, דרך אניה בלב-ים ודרך גבר בעלמה" (משלי ל, י"ח-י"ט). על הפסוקים האלה רקם רמיון העם אגדה יפה ועתיקה מסביב לאישיותו של שלמה המלך. שברים מאגדה זו נשתמרו גם בספרות המדרשית. ביאליק עיבד אותה והפח בה רוח של חיים ופיוט. שלמה עשה משתה למלכי הקדם, ובין שאר המשלים אשר נשא אז החכם מכל אדם: על החי ועל הצומח, הביע את הרעיון "כי (האשה) מתת אלהים היא אשר תנתן בחיק כל גבר כגמול מעלליו, אם טובה ואם רעה". הרעיון הזה לא נתקבל על דעת מלכי הקדם וגם לגלו עליו מי בסתר ומי בגלוי, כדי להוכיח צדקתו, מציע שלמה שכל אחד מהמסובים יכתוב שם אחת מבנותיו, נערה בתולה אשר הגיעה לפרקה, ויפילו עליהן גורל, והנערה אשר תעלה בגורל ישיבה על אי בודד, מובדלת ומפורשת מכל העולם; נשור של שלמה יכלכלנה כל ימי העצרה, ואחרי כן יראו מה יעלה לה בסופה, אם יבואו דברי המלך או לא. בגורל עלתה בת מלך אדם והיא נלקחה בעצם עלומיה ונכלאה במגדל סגור ומסוגר אשר בנה שלמה לשם כך על אי שומם בלב-ים, וכאן מתחילה האגדה לחשוף את אלפיה הטהיה.

הקלות, אותם הניצוצות של זהב שישנם בדבריו שהוא כותב מחוך למחנה על ענינים שלא מן המחנה.

— שם אני משחקי — היתה תשובתו.

היצירה "שמשון" היא של ז. זבוטינסקי. בהוצאה הרוסית כתוב שם המחבר כפול. זבוטינסקי—אלטאלינא. הסופר הצעיר הוא היה גם כן זבוטינסקי—אלטאלינא. מחוך למחנה—אלטאלינא: בתוך המחנה—זבוטינסקי, אותו זבוטינסקי, שעכשיו הוא כולו בתוך המחנה.

א. מ. ברכיהו

הנריק (חנוד) גליצנשטיין

(ליובלו הששים, 1870—24 במאי—1930)

עד שלא שקעה שמשו של אנטוקולסקי, עלתו שמשו של חנוד גליצנשטיין, הרעיו עליו יצירותיו — לא הוא, השחקן מתוך התלהבות שכבאב — אשר באו, אף במקום שלא טפלו בנושא יהודי דוקא, לתת לנו שוב ריקומנסציה אמנותית, פסולית, לא רק ברעיון בלבד, אלא גם בצורה. כי מתוך צורה שהיא, אסתרצה-לומר, כולה עכו"מית, נשקף כל ניד של יהדות מסורתית, "ישיבה-אית", צאצאת יהדות קדומה, ברברית אולי, חובבת צורה ומלבישה את יצוריה פורמות מגלמות, יהדות נשכחה אשר שבה לתחיה בעקשנות רליגיוזית-שחקת.

ח. גליצנשטיין
האוסף בית-הנכחא הלאומי, בצלאלי, ירושלים

בפרנצסקוס הקרוש מאסיוו הרהים הויק היהודי בתוך נושא זה שכולו ניצירי; זיק של יהדות תמימה, פשוטה וזכה, הוא נושא את שיו כאשר ישא האומן את היונק, מוטיב זה אנו רגילים ליחסו למשה רבנו, על פי האגדה היהודית. פני פ, הם רבעה למשחק תמים, ילדותי כמעט, שחוק של ספוק בהקלת כאב הוולת: השכר שבמצוה—המצוה עצמה. האנדרטא מסוגרת בתוך עצמה, האמן נקט דרך קצרה, ברורה, הדבעה בתמימותה נובעת מתוך אותה מונומנטליות קמוצה בתוך עצמה—מצודרת את הנפש, והרענונת היא! באותה רענונת הלא בא אלינו גליצנשטיין בימיו הראשונים, בשעה שהביא לעולם, לפני כשלושים שנה, את ה"משיח", המלא הבעה, שלא (כב, ברכיכבא, אשר, דומני, יוצא-דופן הוא בכל דרך יצירתו הקומפוזיציונית).

ולכן ייקר לנו הדבר, אם, שבע עמל וממרורים: יושב אותו יוצר ברומא ומפסל את הטפוסים הללו שכולם שירה לפלסטיקה מיוחדת המונה, לפלסטיקה יהודית. (ו: מהיכן באה לה ליהודי זה שביהודים—

כל הסתירות והנגודים בין האני של האדם וחיי הגלויים, בינו ובין הזולת. מכאן הטרזיזם שבאידוטיקה, שאיפה להתמזגות בין שני "אני" שאינם יכולים להתמזג, שכל מהותם היא בטוד, בחבוי, בכבוש... יש ביצירה זו הרבה הערות מענינות, ולפעמים גם עמוקות, אבל כשם שאין מן ההכרח לתאר אנשים משעממים באופן משעמם, כך אין מן ההכרח לכתוב ספור על פרובלימות פסיכולוגיות בצורה מפשטה. הדמויות אצל שטינגמן הן לפעמים קונקרטיים, אבל הספור כולו הוא מפשט, כעין מסכת פסיכולוגית; הלשון, כפי שאמרנו, מגוונת ונושאת חותמו העצמי של המחבר, אבל לפעמים היא עושה רושם של פרץ נבעה, של זרם מיס שהרס את כל הסכרים וקשה לו למחבר לכבוש ולהשיבו אל ערוצו, והרי זה מכביד על הקורא שמתעייף לעקוב את גבורו בכל נפתולי מחשבתו וזגוגי הרהוריו. הפסיכולוגיה העמוקה ביותר של הקרמזובים, של הרסקולניקובים נדאתה תמיד לקורא ברורה ומובנת, ומכאן הרושם העמוק הכובש אותנו ביצירות דוסטויבסקי וההנאה האסתטיית שהן גורמות לנו. פסיכולוגיה ופילוסופיה בלבד יחפש הקורא אצל ברגסון (אם כי גם בהרצאתו של ברגסון אין אף סימן לעדפלות). קשה לקרוא את "עלי טרף" עמוד אחר עמוד וההנאה שיש לך לפעמים מתמונה זו מניב והערה אלה, מתחפת על נקלה בורם הדבורים...

ספורים מסוגם של "קין" (ש. ל. בלנק) ופרנויה (צ. פרייגרזון) קראנו הרבה בספרותנו ואין בהם מן החדוש.

בראש המדור לשירים אנו מוצאים את הרמה של ש. טרניחובסקי: "בר כוכבא" נארבע עלילות. אנו רואים את התלכדות הצעירים עזי-הנפש מסכיב לאישית של שמעון בן גיליא ותחת השראת רוחו של ר' עקיבא, הנצחיות, עלית שמעון לתואר בר כוכבא והכרות העם אותו למשיח, ואחר כך הידידה והתבוסה. הידידה אמנם עוד בעצם הגדולה, בשעה שבר כוכבא התאהב בכותית שלקח לו לערבון מכהו השומרונים כדי שאלה לא יבגדו בו. בשעה שר' עקיבא רצה להציל את העם כדי שתתקיים בו תורתו ועל כן ברך את בר-כוכבא למלחמתו, התאהב בר-כוכבא בשומרונית ומתוך כך כאילו נחתך על ידי ההשגחה העליונה של ההיסטוריה הישראלית גורל המדור ונצחונותיו: הכותית בגדה בגבור האומה וגרמה למפלתו. הטפוסים אינם בולטים במדה הראויה (הטוב מכלם הוא בר כוכבא עצמו; גם טפוס השומרוני, אבי חכימה, הצליח). פה ושם יש מעמרים חזקים ויפים. השפה לא שמרה בכל מקום את ריח התקופה, אבל עם כל מגדעותיה הרי זו יצירה חשובה, אין אנו מפונקים בדמיונות כללי, ובדרמות טובות ביחוד, ועל כן אין אנו יכולים לבלי להצטער על שחברי "הבימה" שלנו עדיין מחזרים באירופה על בתי התיאטרות עם דרמות מסופקות, בשעה שיש בספרותנו יצירה כמו "בר כוכבא"...

רוצים אנו לסמן בין השירים (וביחוד שירי שהם, שיש בהם התקדמות גדולה במובן הבטוי והעמקות) את התרגומים היפים שלו. זבוטינסקי ("פרינסט" לדגסה), של יהושע פרידמן (מטרמופוזות לאובידיוס) ושל ש. גינצבורג ("פעמונים" לדאגר פו).

א. א. קבץ

על הפירושים ההיסטוריים

(למאמרו של ר. זליגמן ב"מאזנים" מ"ז-מ"ח: "היש עתיד לאמונה רתית"). יש שסופר מניח הנחה כמושכל ראשון ובונה עליה סילוגיזם שלם – השקפת עולם שלמה. השקלא וטריא היא לכאורה חלקה, הגיונית, והקורא מקבל את המסקנות כטבין ותקילין; אך המעין ימצא בנקל שחסר כאן סליל אחד: ההנחה הראשונה מופרכת. ביחוד רשים בהנחות שהן בחינת פירושים היסטוריים, משום שכאן יש מקום לספיקולציה, שאפשר תמיד למצוא או להמציא סמוכין לה.

בצידון ישב איש עברי מליכישוע, אשר בנעוריו היה גבור עשוי לבלי חת. גלחם מלחמות קשות, ובאחת מהן הרג את בנו של מלך ארם. לעת וקנתו שלח מליכישוע את בנו יחידו, ילד שעשועיו, בספינה ירושלימה לחוג שם את חג הסכות. הספינה נטרפה בלב ים, והגלים זרקוה אל אי השומם ששם כלאה בת מלך ארם המצפה לבואלה, אשר יומין לה אלהים. שמי ההשגחה היו שלשה אלה אשר דרכיהם נפלאו מאגור בן יקה: הנשר, הנחש והאניה. הרעיון הזה, שהביע אותו גם קהלת (ו' ו'), בצורה אחרת אמנם, שהאשה מופיעה בחיינו לא על פי מקרה עוור כי אם כשליחתה של נְמוּזִים הקדומה בבחינת עוגש או שר, במלים אחרות: אורח החיים אשר עליו התיצבנו הוא מוביל בהכרח אותנו אל האשה שבחחנו אל זו ולא אחרת. – הרעיון הזה, שקדמוניו הביעו אותו בצורה הידועה של הכרוה ארבעים יום מראש, לא היה זר גם לערכים הקדמונים; אותו העמיקו הרומני-טיקאים בדברם על האהבה ועל ה"פדרסטינציה" באהבה (נשמות האהובים היו אחוזות ודבוקות יחד טרם ירדו אל עולם הגופות שלנו ונפדרו). אך על גבי הרקע האגדי רקמה פה יד האמן תמונות פלסטיות מפליאות בכח ההסתכלות והממוש, המשתה אצל שלמה עם פרצופי המלכים, איש איש בקויו הטפוסיים הבולטים, געועי בת מלך ארם בבדידותה, הנחש, הים ועוד, – אלו הן תמונות המקסימות אותנו בדיאליותן וביופי השירי שבהן, אבני חן בעטרת היצירה העברית שלנו, מוזיגה נפלאה של דמיון ומציאות, התאמה הרמונית בין משיכות המכחול של הצייר ובין מנגינת לשונו של המשורר. ביאליק חושף לפנינו מפעם לפעם חן חדש, תפארת חדשה בעברית שלנו; מפעם לפעם הוא מגלה בה טמירי קסמים, צפוני כוונים של יופי, והנה היא שוב חדשה, צעירה, זורחת בטל נעוריה, נהדרה בפסוטה וסבעיותה, מעוסדה בציף-חן של אצילות-קדומים.

ג. סוקולוב מספר ב"יוסיל המשוגע" שלו על יהודי שהתעורר בו איזה אינסטינקט קדום, שהיה נחנק תחת רבדי הדורות, אל הממשות, אל המציאות, אל הצורות המוחשיות, לא היה סגן לו במלים, בהפשטה בעלמא, בהלכה גריא, הוא בקש את החיים שהמלים וההפשטות היו צדיקות לשמש להם רק לבוש, גיב, סימן. סופו היה שאינסטינקט זה דחף אותו לכפור בכל צורת ההוי שלנו, הלך ונעשה "גוי", לאמר קנה אחוזת אדמה ונעשה לאכר פשוט, כגוי ממש. הספור מסופר בצורות זכרונותיו של המחבר, ובזכרונות הללו משולבים כמה וכמה זכרונות צדדיים, תמונות ותמונות-לוי מן האנשים והחיים בעיר; רצועות הוי, דרכי מחשבה, טפוסים ורעיונות עובדים בצבא וחליפות, והספור כלו הוא פרק היסטוריה, היסטוריה חיה, והוא נקרא בענין רב, גם במקום שהמחבר נוטה הצדה ממסלולו הספורי, מרחיב דברים על ענינים צדדיים, שאינם נוגעים לעיקר, הוא מענין, מפני שבכל מקום אתה מוצא הסתכלות, פקחות, ושפה עשירה שופעת בגווניה ומכמני ניביה וצדופי-מליה המבריקים לפעמים בחדושים.

עושר חדוש וגיוון יש גם בסגנונו של שטינגמן. ספורו (אם אפשר לקרוא לזה ספור) "עלי טרף" לא נגמר בכרך הזה וקשה לרון עליו. הרי זו יותר מטה על האדם והאני, על האני והזולת ועל האשה. אם אפשר למסור במלים ספורות את הרעיון הגלום בו, היא הסתירה בין האני החבוי בסתר עליון הכרתנו ובין האני המתגלם במוחשיות. הראשון, בלתי-הנתפס, הוא העיקר. עיקר המחשבה הוא זה שעוד טרם בא לבטוי, עיקר הפעולה הוא זה שהתדקם במסתר התודעה או אי-התודעה, המחשבה הגלויה בבטוי, הפעולה שבה לירי מעשה הורגות, "שוחטות" בלשונו של ש. מטשטשות וממעטות דמותו של "האני" הצפון בעדפלי חביון הנפש; עיקר מהותנו הוא בטוד, בבליתי המבוטא (אשר ישמר כטוד לעד, אשר לא יקום ולא יהיה כמעט-הלא לכל יש מסר, הוא בסיס הקיום לכל פרט, הקורות אשר לא קרו הם דברי ימי כל אדם; אותם בלבד נצטוו לגולל עם ספור התולדה). ומכאן

התמו והחת ימו על "מאזנים"

לופדיה בריטניקה". בערך "הדת היוגית". שם מדובר, בין יתר התופעות הרתיות ביוג, גם על המסתורין האורפיים, וזה מה שנאמר אודותיהם: "אידיאלים ותקוות חדשות התחילו להתעורר בתודעה הרתית (לרגל המסתורין האורפיים). ואנו מוצאים נטיה חזקה לרעיון הגאולה והישועה, מפני שהבטחת הגאולה והישועה נשענת על ההתחברות המיסטית עם האלהות. פעל אז גם רעיון חדש וחיוני: האורפיזם הוא הכח היחיד בדת היוגית שמגמה אפס-טולית לו, כי הוא שבר את החיץ של הפולחנים השבטיים והאורפיים הישנים והסיף לעבר ולבן החורין, ליוג ולברברי כאחד". דומני שיש כאן תמונת

האורפיזם לגמדי אחרת מזו שנתן לנו מר זליגמן ממנו. כמו כן השקפתו של זליגמן על ההיסטוריה הרומאית מופרכת. חוסר האון של החברה הרומאית לא בא מפני שהיה "משהו" בתרבות הרומאית אשר בעטיו הלך והתהפך ששון החיים שלה ליוגן החיים", אלא מטעמים כלכליים ומדיניים, כידוע לכל היסטוריון. ולקשר את חוסר האון הזה או הפסימיות עם ההשתחוויה לכל אל שהיתה שוררת ברומא הרי זה כאילו היינו חפצים לקשר את הקולטים הדתיים הזרים השוררים עכשו בפריז ובברלין ובאמריקה עם חוסר און או פסימיות בערים ובמדינות הללו המלאות עוז וחדות החיים. ולא עוד, אלא שדוקא באותה התקופה שנעשתה ברומא ההשתחוויה לכל אל למוֹדָה, היינו בתקופה שבין מאה השנה שלפני הכסירה ובין מאה ועשרים השנה לאחר הספירה בערך, עמדה רומא על מרום פסגת תקפה המדינית והתרבותית, כי אז היה הפריון הספרותי הגדול ביותר בדבריימי ספרות רומא. חיו ופעלו בזמן ההוא ציירו וקיסר ואיש המדע רומי, ההיסטוריון קלוטט, קטולוס, לוקרטיוס—זה שהיה הראשון להראות, בשירו "די רידום נטירה" על הקדמה האנושית לא מתקופת הזהב לתקופת הברזל אלא להיפך, מתקופת הברזל לתקופת הזהב, זאת אומרת, שהוא בודאי לא היה מהפסימיים אלא מהאופטימיים—, וירגיליוס והורציוס ואובידיוס, ליביוס ומרטיל ופליניוס, יובנל וטציטוס. ואני הייתי מכיר תודה למר זליגמן לו היה מראה לנו קו פסימי באחד מהסופרים האלה, מלבד אולי בסנקה הסטואיקן שגם הוא חי בתקופה זו.

ולא ביותר הצלחה מנסה מר זליגמן להוכיח משתי הדוגמאות האחרות: מדבריימי ישראל ומתקופת הרנסנס. כי כלום אפשר להוכיח מיצירה בודדת, טבעת אחת בשלשלת ספרותית ארוכה, כמו הספר "קהלת", ספק יצירה מקורית ספק מושפעת מספרויות אחרות, על ירידתה או עלייתה של תרבות שלמה, בעוד ששוברה בצדה: "שיר השירים" שנוצר באותה תקופה והמלא חדות החיים, והמסורת הארוכה של אופטימיות ממושכת המציינת את היהדות מראשיתה עד ימינו אלה? כמו כן ההוכחה מתקופת הרנסנס, בשביל מר זליגמן סוף המאה התשע עשרה הוא פין די סיקל ביחס לתרבות הרנסנס והסופרים שהוא מזכיר הם המציינים את רוח התקופה הזאת. אולם מניין שצריך לקחת לדוגמא דוקא את קומץ הסופרים האלה— שרבים מהם אינם גדולים ביותר ורבים מהם פסימיותם מוטלת בספק— ולא מאות הסופרים והפייסנים האחרים המלאים אורה ורסט החיים? וכלום באמת מוכרחים לגמור את תקופת הרנסנס, אם חפצים להביט על תקופה מאוחדת זו כעל המשך הרנסנס, דוקא בסוף המאה שעברה, בעוד שאין בשום פנים תומים טבעיים בין המאה התשע עשרה ובין העשרים?

בקצרה, מר זליגמן השאיר את ההנחה הראשונה שלו במצב של מה שקוראים בהגיון פטיטיו פרינקיפי, היינו, הנחה שהיא עצמה צריכה להוכחה ואת ההוכחה הזאת הוא עדיין חייב לנו. הוא עצמו הושפע, כנראה, מצד אחד, מהסטואיקים, הפסימיסטים שאצלם אין ההיסטוריה אלא מחזור של ציקלוסים, ומצד שני מהפילוסופיה של ההיסטוריה הנושנה מהאסכולה של הגל, המניחה כי לכל עם—במקרה של מר זליגמן לכל תקופה—יש שלש תקופות: תקופת הילדות, תקופת העמידה, ותקופת הזקנה, ושלאחריה בא אולי המות.—ומתוך כך הוא בא ליצור פילוסופיה של היסטוריה מסופקת והסיס ממנה מסקנה מסופקת.

א. ש. ואלדשטיין

דוגמא לכך יכול לשמש מאמרו הנזכר של מר זליגמן. הוא מניח את ההנחה הראשונה שלו כמושכל ראשון וקורא לה עובדה, "ראשית כל", הוא אומר, "עובדות אחדות של אופי תולדותי: כל תרבות בעלת מעוף וערך כל-אנושי שפתחה בתרעות-ששון ובאופטימיות הסתיימה בהתיאשות רבה ופסימיות גמורה". ועל יסוד "העובדה" הזאת: "כל זה ודאי אינו דבר של מקרה. הרי מן הנמנע הוא, שלא יהא בכל תרבות גבוהה בעלת מרץ רוחני ועוז נפשי משהו אשר בעטיו הולך ומתהפך ששון החיים שלה ליוגן החיים".

על מה מבוססת ההנחה, המושכל הראשון, של זליגמן? הוא מביא לדוגמא חמשה עמים או תקופות ותרבויותיהם: ההודים, היוגים, הרומאים, העברים, אירופה מימי הרנסנס עד סוף המאה התשע עשרה. ההודים היו תחלה מלאים ששון החיים, אבל אחר כך בא הבוריוז עם הפסימיוז שלו. "הרענונות הילדותית" של היוגים נגמרה בפילוסופיה הפסימית של אפיקורוס שאינו רואה שום תוכן אחר בקיומו של האדם וולת העונג והסטואיקים והמסתורין האורפיים עם פחגמם שהמות הוא אולי החיים האמתיים והחיים הם המות האמתי". הרומאים מלאי החיים היו לבסוף "חברה חסרת כל און נפשי ורוחני, מוכנת להשתחוות לכל אל". "העברים נכנסו אל תוך חייהם מתוך בטחה עצומה בהם עצמם ובעולם מסביב להם, וכעבור שמונה או תשע מאות שנה כבר אנו עומדים פנים אל פנים מול קהלת ואחר כך מול הנצרות". תקופת הרנסנס התחילה בתופים ובמחולות — — וכעבור איוז מאות בשנים אנו רואים את אירופה כשהיא שקועה ראשה ורובה בהרהורים עגומים (הדקדנטים, בעלי הסמל, ואנגר, בודליר, רירלן, איבסן, מטרלינק, והאופטימיות ההיסטרית-מלאכותית של ניטשה)".

הנהגה כשנתבונן נראה, שאף באחת מהדוגמאות הללו אין משום אישור להנחתו של מר זליגמן, הבוריוז איננו בשום פנים דת פסימית. ההשקפה שהיא דת פסימית שררה אמנם לפני עשרות שנים אחדות, כי אז לא היו עדיין הטקסטים המוסמכים של הדת הזאת ידועים לחוקרי אירופה, והם נשענו על העובדה של סיגופי הבוריוזים הראשונים. או גם התהלך בין החוקרים האלה פירוש מוטעה של עיקרון ה"נירונה", היינו, כי העיקרון הזה פירושו הפקדות הגמורה של נפש האדם לאחר המות, אך עם הפצת הטקסטים המוסמכים הללו באירופה, למדו לדעת לא רק את הפירוש הנכון של המלה "נירונה", היינו, צריפת הנשמה מהסיגים הרעים אלא גם שהדת הבודית היא דת אופטימית ולא פסימית (עיי' "בוריוזים" של רהיס דוידס).

וכשאנו עוברים מכאן לתרבות היוגית, צריך למתוח את מושג הפסימיות מתיחה רבה כדי להשתמש בו לגבי הפילוסופיה של הסטואיקים ושל אפיקורוס. אצל הסטואיקים יש אמנם קיום אחרים שאפשר לקרואם פסימיים — וזה דוקא אצל הסניף הסטואי של הרומאים ולא של היוגים; אך בעצם פילוסופיה המכריזה על אחתם ושיווגם של כל בני האדם, היוגים כמו הברברים, העבדים כמו בני החורין, והמעמידה את העיקרון הגדול ביותר שלה על אושר האדם—פילוסופיה כזו רחוקה מלהיות פסימית. וזוהי התמונה שנתן פאול דויסון, בספרו "הפילוסופיה היוגית", מהאידיאל של החכם הסטואיקן: "החכם הסטואיקן מאחד בקרבנו לא רק את כל המדות הטובות, שלכולן יסוד ושוורש כחכמה, אלא הוא גם המלך הטוב ביותר, הרופא הטוב ביותר, הקברניט הטוב ביותר וכן הלאה. למרות עניותו הוא עשיר, למרות כעורו הוא יפה, למרות חלותו הוא חפשי, בחכמתו, בהכרתו העצמית ואשרו הוא מורם מעל כל בני האדם וקרוב במהותו לציאוס עצמו" (ע' 424) — אידיאל כזה ופסימיות! ועוד פחות יש הצדקה לדבר על שיטתו של אפיקורוס כעל שיטה פסימית. גם הפילוסופיה שלו מעמידה בראש וראשונה את העיקרון של אושר האדם, אלא היא מוצאת שהעונג הוא האושר הגדול ביותר, לא העונג הגופני בלבד אלא גם, ובעיקר, העונג הרוחני הוא האושר האמתי (שם 444—448). הוסף לזה את המימרא של אפיקורוס: "איננו יכולים לחיות חיי עונג בלי לחיות חיים של בינה, של אצילות ושל צדק", וכל הפסיקה על פסימיותה של שיטת אפיקורוס תתנדף ברוח. מה שנוגע למסתורין האורפיים שזליגמן מתארם כפסימיים, הנה אביא דק ציטטה אחת מה"אנציק-

בעולם הספרות האמנות והתרבות

על הספרות היונית החדשה

העתון הצרפתי Nouvelles Littéraires כותב על הספרות היונית של זמנינו כדברים האלה: "ברשימה זו על הספרות היונית החדשה אנו רוצים רק דבר על דור הסופרים, שהגיעו לפסגת פרסומם בצירוף המלחמה, עד לצעידתם, שהנם מסוללי הדרך החדשה בספרות היונית. התקופה, המגיעה עד לשנת 1914 הייתה זו, שבה פסקה ההשפעה הגדולה של איבסן והחוללה ריאקציה, אשר לא הייתה מבוססת, לדאבונו לב, על כחות לאומיים מהורים, כי אם ינקה את היוניותה ממקורות סקנדינביים אחרים: בירנסון, ספרינדרברג, המסון, וכיחוד — מן הגרמני הגדול ניצשה.

הסופר החשוב ביותר, שאשר להעמידו בראש התנועה הזאת הוא קונסטנטין צ'ופואולוס, בעל כשרון נרול ובעל תרבות גרמנית עמוקה. הוא מושפע כל כך מספרויות זרות, עד שהכיר כעצמו כמזמי ההשפעה הזאת וחבר רומן בשם "האדם העליון", שבו הוא מוחח בקורת חריפה ומלגלג על ההשפעה הזרה, שהרוד הצעיר ביון נתפס לה...

באי כחה החשובים ביותר של הפרווה מתקופת אחרי המלחמה הם: פושיס קונדוגלו וחרסוס קסטאנקס.

כשרוננו רב-הצדדים של קסטאנקס מצא את גליון האמתי ביצירתו "הרקנית קונסטנטינה פליציה", יצירה שהיא מאורע כביר בספרות היונית, בהיותה יוצרת את סגנון התקופה שלאחר המלחמה. הכל חרש כאן, בכל משפט מעצם ריתמוס האקסמואליות ונחשפות פנות-סתר אנושיות, שיש בהן כרי להפתיע אפילו את הסופרים הגדולים...

כזאת היא, בקיום כוללים, התמונה של ספרות התווה בארץ הנצחית הזאת. אנו עומדים לפני התצורות ספרותיות, שתקנות רבות צפונות בה ושיש בה כבר עתה כרי לשוב את הלב."

בלונדון מת המשורר רוברט בריג'ס, שהיה מכתר בתואר "מלך הפיסנים", בשנת השמונים ושש לחייו. המנוח היה בעיקר ליריקן, ויצירתו האחרונה "צנאת היופי", אשר כתב המחבר בשנת השמונים וארבע לחייו, היא פואימוני ענקית, המצטיינת גם — באורגניזציה חדשה.

בליפסיאה, מת הפרופ. וואלקט בשנת השמונים ואחת לחייו. המנוח היה אסיאיסט ונתפרסם בחבורו בן שלושת הכרכים "שיפת האסתטיקה" ואף כספרו "האסתטיקה של הכרניות".

מלאו 75 שנה לארנסט וולצוגן, שהיה פופוליארי באשכנז בשנים 1895—1910. וולצוגן קנה לו שם כיוצר ה ueberbrett ז. א. הקברט הגרמני אשר הכניס בו הרבה חרוד ואמצאה. כמספר רכש לו פופוליאריות רבה בספרו "הדור השלישי", אשר חבר עוד בהיותו עלם צעיר. ערך יותר גדול יש לספרו "הגברת", שבו אנו מוצאים שורה של אנשים שחיו בסביבת ליסט וואגנר. גם הדרמה שלו מחיי הבודהמה בשם "אספסוף" עוד לא איבדה את האקסמואליות שלה. ספרו האחרון "הכופר", אשר הגבור הראשי שלו נהפך מקצין צבאי לסופר, עורך עיתונים, מבשר התרבות החדשה, מיסד בית הספר החפשי-מעצה, כי עוד נשתמרו בו בבעל היובל כחות היצירה שלו במלואם.

הופיע בתרגום צרפתי הספר "תולדות עם ישראל" של אלכסנדר מרכס ומכס מרגליה.

ספור חדש של תומס מן בשם "מריו והקוסם" הופיע בהוצאת פישל-ברלין.

ספור מלחמה חדש נכתב על ידי הסופר הצרפתי רולן דורג'לס. הספור נקרא בשם "צל בי עץ" והופיע בהוצאת מונטנה בציריך.

הביבליוגרף האנגלי פלוס חבר מדרין ביבליוגרפי של הספרים שנכתבו על המלחמה. הוא מונה רק את הספרים החשובים ביותר, ואף על פי בן מכילה הרשימה למעלה מ-750 ספר.

אלבום לכבוד ריינהארד. במאי ש. ז. מלאו 25 שנה לפעולתו הבימתית של מכס ריינהארד. בהזדמנות זו הוצא על ידי הוצאת פיר במינכן אלבום לכבוד בעל היובל. האלבום מכיל העתקות ממאה וארבעים אינסצניזציות של ריינהארד והקרמה קצרה מאת הדראמטורגן של תיאטרוני ריינהארד, הנס רוסי.

הגרפולוג מכס פולבר סיים חכור מדעי גדול בשם "הסימבוליקה של כתב-היד". הספר עומד להופיע בהוצאת אורל-פיסלי ציריך-ליפסיאה. **בלונדון נוסד קלוב מיוחד של חובבי הספרות הדיטיקטיבית.** חברי הקלוב מקבלים בקביעות את כל הספרים החדשים מסוג ספרות זה. אשתדק יצאו באנגליה 1600 רומנים דיטיקטיביים.

ה"כרלינר טאגבלאט" התחיל לפרסם אנקיסה מענינת של המולים הגרמנים בשם "איך הוצאנו את הספר הראשון". בגליון 220 ש. ז. נתפרסמו דברים מלאים ענין של המו"לים: גיאורג מילר, רובוהלס, הירצפלדה וקופנהויר.

אישים, ספרים ומאורעות

— שוהה בארץ ד"ר מ. פינס, מחבר "תולדות הספרות היהודית".

— באוניברסיטה בקרקו תנחן בקרוב סדרה של הרצאות על ח. נ. ביאליק על ידי המרצה לשעה העברית הפרופ. ב. כץ. ההרצאה הראשונה תהיה על "מגלת האש".

— בקלוב הסופרים שב"אוהל שש" התקיימה באור לכ"ב באייר בנשיאותו של אשר ברש אספה מיסדת של מרכזו ארצי לקלובי פא"ן הבין לאומי, אשר מרכזו הראשי נמצא בלונדון. נקראו התקנות המאושרות של הקלוב. לעד המרכזי נבחרו: ח. נ. ביאליק, א. ברש, מ. גליקסון, א. צ. גרינברג, פ. להובר, מ. פוזננסקי, ש. צמח, י. רבינוביץ, ר. שמעוניוביץ, לסגנים נבחרו: י. ליכטנבוים, י. למרן, ד. א. פרידמן, י. קופילוביץ. בקונגרס של פא"ן, שיתקיים בחורשינוי כורשה ישתתפו מטעם המרכז העברי-האיצישראלי: יעקב כהן, יעקב פייכמן, ש. צמח, ש. צ'רניחובסקי ור"ר י. קלצקין.

— ביום ה' אור לליג בעומר נערכה בירושלים מסבת "מאזניס". באו רוב סופרי ירושלים ואף אורחים מתל-אביב — ח. נ. ביאליק והד"ר צפרוני. את המסבה פתח הד"ר קבק, שחעמיד על סדר היום את שאלת "מאזניס" והחייאת אגודת הסופרים. ר' בנימין סקר את תולדות אגודת הסופרים ולבטיה ונגע גם בשאלות העתון. דבריו נאמרו מתוך אופטימיות רבה. בקשר עם שאלת אגודת הסופרים נשמעה דעה שיש לקרוא לועידת סופרים בחג השבועות. ח. נ. ביאליק התעכב בעיקר על הצד המשקי שבעתון. הוא ספר גם על הכבוד שרוחשים לעתון בחוץ לארץ ועל השפעתו בגולה. ביאליק עמד גם על יסוד הפא"ן-קלוב בארץ, בוכוח לקחו חלק ד"ר צפרוני, דינבורג וסילמן שעמדו על הצורך להחיות את אגודת הסופרים ולשפר את העתון. את המסכה סיים ביאליק, הוא עמד על שאלת חלוקת המסמרות שבספרותנו כרמח"ל ועד זמננו. עבר מתקופה לתקופה והגריר את חלופי המסמרות שבשירתנו במשך הדורות שצמחו מתוך קרקע ההווה ומהוך הקשר עם העבר. ביאליק מסכים, כי העתון צריך לברר פרובלמות ספרותיות מרעיות, כי יש לפעמים מפעלים ספרותיים אשר מן ההכרח שיעסיקו את העתון ואת הקהל.

— בהוצאת ספרים "חברה" יופיע החורש ספרו החדש של אמיל לורדוג "לינקולן". הספר הופיע במקורו בחורש מרס ש. ז. ובו בזמן הוא נחרגם לארבע-עשרה לשונות. הספר יופיע בעברית בשלושה חלקים. שני החלקים הבאים יצאו לאור בחדשים הקרובים.

— בהוצאת "הרוים" יצא לאור בקרוב קובץ שירים מאת ד. ר. כ. בשם "ק. מ. ש. ו. נ. י. מ."

העורך האחראי: ש. צמח

קנין התוצרת של חברת ליבר-קפאן, שנקללה, כרמל, מרמלה, רבה וחרבה

חברת "דביר" בע"מ, תל-אביב

יצא לאור ונמצא למכירה ספר חדש:

א) תשובתו של חיים לדרר ב) משפט מות

מאת שלום אש

מחיר הספר מעוטף 150 מיל, 75 סנט, באמריקה 90 סנט.
לחותמים בארץ-ישראל 100 מיל.

מספרי אש יצאו בהוצאתנו:

א) ספורים; ב) קדוש השם; ג) המכשפה מקשטיליה;
שבתאי צבי, האנוסים; ד) מוטקה גנב; ה) האם.
יש להשיג את כל הספרים בכריכות בד אוריגינליות, הדורות.

משניות לבתי-הספר

מסכת ברכות - משנה ערוכה לתלמידים ומפורשת ע"י
ח. נ. ביאליק

10 מיל, 5 סנט, באמריקה 6 סנט.

מסכת פאה - משנה ערוכה לתלמידים ומפורשת ע"י
ח. נ. ביאליק

15 מיל, 8 סנט.

בהזמנות לפנות: חברת "דביר" בע"מ, תל-אביב, ת. ד. 149
באמריקה: Moriah Book Co. Mc, 46 Canal Street
בורשה: Ewer, Tolmackie 6-8, Warszawa

הוצאת ספרים "מצפה" בע"מ ת"א

יצא לאור ונמצא למכירה

הצבא מאחרי קוצי הברזל

מאת א. א. דוינגר
תרגום י. למדן

--- בפרשת הסבל עילה הספ על
כל ספרי המלחמה שיצאו לאור עד-היום, גורל
השבויים בסיביריה היה נורא. מתקנאים היו
בנופלים על שדה הקרב.
עשרות אלפים מתו מטיפוס... מדיזנטריה
וממחלות אחרות, ערמות ערמוק נצטברו המתים
בשלג העמוק וחכו לקבורה...

מחיר חלק א' בל"ב 100 מא"י
מכורך בד 125 מא"י

להשיגו אצל כל בתי מסחר וסוכני הספרים

הוצאת ספרים אברהם יוסף שטיבל ת"א

יצא לאור הספר הששי של הספריה המתורגמת

בעל הנכסים

(ספר ראשון מהסדר ההגדה של בית פורסויט)

מאת דזאן גלסוורטי

תרגום ד"ר י. ל. ברוך

הספר מכיל 395 עמ' מחירו מעוטף 300 מיל,
בשביל חותמי הספריה 125 מיל.

להשיגו אצל הסוכנים הראשיים בימ"ס "מוריה"

תל-אביב, ירושלים, חיפה, פתח-תקוה ועפולה.

כמו כן אצל כל בימ"ס וסוכנים שבארץ.

יצא לאור

גידול הציטרוסים

מאת ש. ידידיה

מורה לגידול עצי פרי בביה"ס החקלאי מקוה-ישראל

334 עמודים 101 תמונות

מתוכן העינינים:

הציטרוסים בעולם	עבור הקרקע
הציטרוסים בארץ-ישראל	מים לפרדס
הבוטניקה של הציטרוסים	זבול הציטרוסים
איזורי הציטרוסים בארץ	הגיזום
משתלת הציטרוסים	השבת הפירות והגברת היצול
הקרקע והכנתה	מחלות ומוזיקים בציטרוסים
כנות לציטרוסים	תוצרת לואי
נטיעת הפרדס	הקטיף והאריזה
הטיפול בפרדס הצעיר	המשלוח והמסחר של פירות הציטרוס

מחיר הספר 220 מא"י מכורך בד 270 מא"י

הוצאת ספרים "מצפה" בע"מ ת"א

בהשתתפות ביה"ס החקלאי מקוה-ישראל

קומפקט של «מאזנים»

מאה ועשרים סופרים עבריים נתנו ל"מאזנים" במשך שנתו הראשונה ממיטב פרי רוחם.

(מתוך "אל הסופרים והקוראים" בגליון מט-ט)

ומפני זה - צריך להמצא בכל בית עברי הקומפקט המלא של "מאזנים" שנה ראשונה

50 גליונות (יותר מ-800 עמודים) - בכריכת בד מהודרה.

בהזמנות לפנות על-פי הכתבת: הנהלת "מאזנים", ת.ד. 50 תל-אביב

בכדי לעשות אותו שוה לכל נפש - החלטנו למסור אותו למכירה בחצי מחיר החתימה לשנה, ז"א ב-500 מיל; מכורך 570 מיל.

אותות כבוד והצטינות:
המבורג 1897 פריז 1900
וינה 1906 טורינו 1911
מוסקבה - - - 1923
וומבלי לונדון - - 1926
יפו תל-אביב - - 1926

יקבי ראשון-לציון וזכרון יעקב
"כרמל מזרחי"
(ארץ-ישראל)
ייז, קוניאק, ארק וליקר

אירופה: באנגליה - חברת "פלוין" שודייטש 178/9 - לונדון בשוויצריה - ג'נף, בגרמניה - ברלין, בצ'כוסלובקיה - ברוקס, באוסטריה - וינה, בפולניה - ורשה, בדנציג, בדנמרק - חברת "כרמל" קופנהגן, בהולנד - אמשטרדם, בארצות הברית - ניו-יורק, בארגנטינה - בוינס-אירס, בברזיליה - ריו-ד'ז'נירו, במצרים - חברת "כרמל מזרחי" קהיר, אלכסנדריה, פורט-סעיד, סואץ, מנסורה, טרנסול, יוהניסבורג, מלבורן, אוקלנד, הסטינגס.

המשרד המרכזי:
ראשון-לציון, ארץ-ישראל
סניפים וסוכנויות:

אסיה: בארץ-ישראל - חברת "כרמל מזרחי" - ירושלים תל-אביב, יפה חיפה, צפת וכל המושבות העבריות, בסוריה - חברת "כרמל מזרחי" - בירות, דמשק חלב, בהודו - בומביי, במזרח הרחוק - חברת "כרמל מזרחי" - שנגהאי.

שמות הפרקים:

I ההתעוררות הלאומית אחרי מהפכת פברואר, II יסודות הפוליטיקה הלאומית הסובייטית, III הזדון האדמיניסטרטיבי באוק-ריינה בשנת 1919, IV ראשית הרדיפות ברוסיה הגדולה, V על סף המחתרת, VI תחבולת הדיפלומטיה הסובייטית, VII יבסקציה מקטרגת, VIII מאסרים, מאסרים מאסרים... IX הציונות מגיחה מן המחתרת, X "בשם החוקיות הסובייטית", XI ענויי הגוף ויסורי הנפש, XII בארץ גזרה, XIII אחיות עינים וגניבת הדעת, XIV חוב שלא נפרע, הוספות. פרוש המלים הזרות.

בהוצאת הועדה ההיסטורית של ברית "קבוץ גליות"

יצא לאור ונמצא למכירה

עשר שנות רדיפות

מגלת הגזרות על התנועה הציונית ברוסיה הסובייטית

מאת ל. צנציפר

להשיג אצל הסוכנים הראשיים במס "מוריה" ואצל כל מוכרי וסוכני הספרים

הספר מכיל 276 עמ ובו חמישים ואחד צילום המחיר בכריכת בד 250 מיל.